

Рі
№ 13

Зайнди Байхаджиев

ЮХЬКІАМ

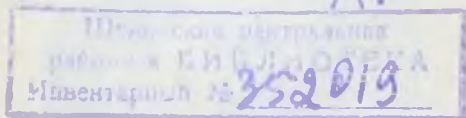

Зайнди Байхаджиев

ЮХЪКІАМ

Стихаш

17.

ГРОЗНЫЙ
«КНИГА»
1990

Сайн нанна Аружина.
Автор

БЕЗАМАН ЙОЪКХАНА

Хьо яра хазаллин эла,
Хьуо юйла ца хаьа дела.
Со-м бара хьан бисна кхоллам,
Хьан ц'ерга иккхина полла...

Лай тїе йижна буьйса...
Гїура лаьцна хан.
Кхане — куьйса, куьйса,
Ловзуш хийра гїан.

Дуьне — готта, готта.
Воцу доттагїа.
Шийла ло саготта,
Ловш сан томмагїа.

Сан хенара доцу
Ловза лаьа дог.
Хїора цїаро лотьцу
Тїалам боцу дог.

Сирла-снїна хїнлла —
Яхна кьона хан.
Цїенах-цїарах тилла,
Некьан йорїа сан.

Чїана, чїана кхаш а
Ана ихна їаш...
Йоьхна ойланаш а,
Хьаххал стигланаш.

Цхьа а гуш са боцу
Лаьттан шийла бакь.
Гїоьнна дан ка доцу
Йоьхна буьйса-яї.

Хюкху лавттахъ —
Синтем байначохъ.
Боцуш цхъа а
Аътто бала агло,
Ас цхъа йовха
Ойла йича хьохъ,
Кхолламо со
Цхъанхъа бакъахъа хьо...
Со цхъа воьхна,
Воьхна хьийзачохъ.
Нрсе хила йоцчохъ
Я бакъо а,
Ахъ со цхъанхъа
Нуьре ийзаво,
Серлавоху
Даг чу съна къона.
Довха илли
Дагах деддачохъ.
Дуьтуш суна
Латкъам балла оза,
Ойланашка
Сирла кхетта хьо,
Со дуькенахъ
Ваха висна глоза.

Діа ойла ярх,
 Схъа ойла ярх,
 Ас дагна сайн
 Кхин глайгІа барх,
 Хиййону хьо,
 Сайн йоцу хьо,
 Сел хаза хьо
 Суна йицлац.
 Хьо кьегина
 Іахъара-кха,
 Нур лелина
 Іахъара-кха.
 Суна-ма хьо
 Текъегина.
 Суна-ми хьо
 Целелина.

Некха тІехъ хъан
 ХІун дохлуш ду-теша?
 Хъенан хъажар,
 Хъенан бІаьрган къа?
 Шозза тасадеяла,
 Ховха шершаш,
 Стигла кхийти-теша
 Толлан га?
 Я ду зезаг,
 ШІи малх кхетча санна,

Чу са деъна
Юха деллалуш.
Я бу полла
Муъйлуш хъан хазалла,
Лекхачу баълла,
Беснаш хъуна луш.
Я и шовда доъду,
Іехаделла,
Тіулгаш юкъахъ
Моъттуш левзина?
Я ду юргіа
Кіеда аябаделла,
Хъан хазалла
Муъйлуш ерзина.

* * *

Дуътур ду ас хіара зрна дов,
Маълхан дуъне мерза диъна, сатта.
Хазчу сарахъ маълхан зіаънар йовш,
Сайнна хиъна, буттур бу ас кад а.

Кху дуъненан кіоргга эс дича,
Іаърша оъху синош галла кіорга,
Лекъаш долчу синойн мерзаша
Дохуш хеза тіаъхъара а орца.

Хьо ю толлах тевжина.
Эх! и ирсан да!
Хьо ю бай тје хаърцина.
Ткѣа со байлахь-цхѣа.

Хьо дїайовду эсала,
Дуъне дохдина,
Ткѣа ас механ кесара
Хьан їаъ мийлина.

Дукъал тїехѣа яълча хьо,
Сан малх буъзна-кха.
Дукъал сехѣа яълча хьо,
Сан малх кхетта-кха.

ХЬОМСАР

Хьуна луъург хилла ду-кха, хьомсар.
Хьоъца доцург сан ма са ца тийн...
Їаддабита вайша некъахьовзам —
Жоъжахатехъ багахъара н!

Синтем ма гахъара кѣемата а.
Хїусам ма-їю кѣскъахъара хъашт. —
Кхолламо вай вовшахтоъхна тача
Хилахъара клузза декъала.

Со юха а хир ву хьалхалерра.
Батто етта цхьанхьа хенан берг.
Жоьжахатехь дагахьара дерриг —
Анна, уьина лаьтта догӀу дерг.

Исс цӀе тесна, Ӏаддаюьтур яр-кха
ХӀара гӀовгӀа, хӀара эрна «цкьар».
Цхьанна-цхьанна хӀуьттаренна, (маржа!)
Серлаваьлла хӀуттур вар-кха цкьа.

Хьодур вар-кха, хӀуьттарера ваьлла,
Дакъазалла маьлхан цӀерга луш.
Воьлхур вар-кха, тӀаьххьара а аьлла,
Хьомсар, хьуна мара ветталуш.

* * *

Эзар нуьнда поьллина
Стиглан нскхан ваз.
Дукъахь Ӏаьржа кол йинна
Сорса бӀарлагӀаш.

Нскъаш са на деттачийн...
Корехь догу ахь.
Ах-хазалла беттасин
Стиглан ангалехь.

Нскъан бакъо йоцучу
Дитто кхоьхьу ка.
Нскхах лаам огуку
Жимчу деган кьа.

Цхъанхъа мелийн х'уьттарехъ
Сона хънйза глаш.
Буйса — нрсан муттанехъ.
Акхаялла варш.

Буйса дийне техкина —
Хенан гаьнгали
Ламчу сирла къегина
Стиглан ангали.

Сирла ойла йовьссина
Торхан бохъ-лакхе.
Салам-седа кховьссина,
Стигал шатлакхе...

КХАХЪПАМЕ

Тейола. Ги йола.
Нахала ваккха.
Сирланиг сох делахъ,
Хъайгахъа даккха.

Гоманиг, гаьржаниг
Сан сих дахийта.
Ткъа лаахъ, маржа, и
Аразккхийта.

Эвххъаза деладе
Цубдина балдаш.
Дайна ирс хъехаде,
Бацахъ а пайда.

Мацах цкъа качдина
Кхоълина бѣаьргаш,
Сан оьмар яцѣйна
Цѣцкъаман хъаьркаш,

Дерриге хилла дер
Мацах цкъа хьоме
Юха а даладе
Безаман чоме.

Дастамчу писашна
Йоькъучохъ алу
Тѣаьхъара йиснарг ахъ
Къийдош ца лало.

Ла ца ло тахана,
Ах-улах яьгна
Массо а бахъаю
Полланах яьхъна,

Хьо хьалхадѣоьттича,
«Хѣаъ» ала кийча,
Сох а пис тарѣйна,
Бѣаьргаш хьан дийча.

...Хѣетте а деза хьан
Кхачийна амат,
Кѣадделла-эсала
Бѣаьргаш а ямарт

НОХЧИЙН ЙОІ ГУШ

Нохчийн йоі гуш хелхарехъ,
Сан дог лала дулу.
Нохчийн йоі гуш хелхарехъ,
Сан са дага дулу.

Тіомавълла хьовза-яІ,
Лавтта ког ца кхочуш.
Цунна сан дог довза-яІ,
Шена кхоор доцу.

Нохчийн йоі гуш хелхарехъ,
Со схьалацалашна.
Нохчийн йоі гуш хелхарехъ,
Діа ма хецалашна.

АС ДАГАЛОЬЦУ ХЬО

Маремана

Дуьненах пониг ца ала
Ас дагалоьцу хьо.
Зударех сайн дог ца яккха
Ас дагалоьцу хьо.

Бохампш сайн бухатоха
Ас дагалоьцу хьо.
Кечвичдахь дахаро тоха
Ас дагалоьцу хьо.

Адамийн сууртах ца вала
Ас дагаловцу хьо.
Адамех бакъдерг ца ала
Ас дагаловцу хьо.

ІАЛАМЕ

Кјордийна лаьттарэ
Деган Іаржалла,
Кјордийна адмаша
Ламийна агло...
Дог долуш діо жуккарех
Јетта валлал,
Веьна со, хІай Іалам,
Са метта дІалон.

Леладе суна хІайи
Баьццара молха,
Ас маьлхан мехашка
Сатесна хьуна.
ІиндагІе эца со
Кьонахчун — торхан —
Кьонаха гаре ас
Сатесна хьуна.

• • •

Чешалгаш гІогІийи
Цхьанхьа ирх тохий,
Боданан кийра
Лечкьа хьо хийла.

Зуд ду хьо кьорза
Глаш ца кхойна,
Ван а вац боьрша
Хьо кхобуш йийнарг.

«Цаньселла» хьийзарх,
Тхуна-м хьо яни ю.
Иза ю-кх, иза —
Пурхаллехь ма-йю.

ДАХАРЕ

Вежа со некъан марзоне,
Кханенан кьоралла этю,
Хьомечун бовхачу гоне —
Бисина кхолламан лето.

Экамчу ана дIавсха,
Йипи нина Iуьйренан зевнах
ХIай дахар, декъала вехъа
Эзарза ваьккхинарг зерах.

• • •

Элхамцах хьаьрчина таьлланг,
Ша хириг хир шена аьлаа.
Беттасех етtало марха
Дерриге дуьненна хьалха

Вай вовшех кьаьстинна Iашшехь.
Дерриг ду гIайгIа беш шаьш шайн.
Хьо царах кхаьрдина йогIу —
Кхаьрдинарг тIедогIу-м боху

ХІОРД

Бийцина, «кхачийна» хіорд —
Хіордан аз байташкахь тилла.
Тоха вай пуьнгахьа йорт,
Дакъаза девлла сан иллеш.

Хіордана биллина го
Жерой бу, нсс царехь баьгна
Питийша хіара бурко —
Вайна цхьа кхин цле ю хьаьхна...

Лаца вай и хіордан йнст,
Хіар дуьне дохка вай хіордах.
Цкъа а ша хир делахь, ирс
Хир ду-кха сийначу зовкхехь!

* * *

Чабанах куж хир бу
Мацца.
Нислур ю, чіут хилла
Мас а.

Біаьргаша моттарга
Йийр ю.
Со-м иза бакъйнна
Іийр ву.

Суна-м хьо хетар ю
Изва,
Цхьаь хеттарг со а, діо
Пис а.

Хьоьжу,
Чекх хьажа санна
«Оьшу». —
Блаьргаша боху

Хан ю,
Хьан ловзу хан ю
«Хьан ю», —
Азбукех Морзен

Пхенаш
Деттало куьйган
Энаш
Лаьцначу куьйгах

Дахарехь х'лун дуьсур ду?
Цхьаь диса-х ма деза пайх:
Яьккхинчу г'ловг'ланан дур,
Лаьтта т'ехь даржинна байш.

Эшначохь баланза кхаж,
Я — доьлуш, даьккхина дарж.
Къевсина баьккхина шу,
Я — жима, бицбелла гу.

352019

Льху ас хьан кьона ку.
Уйрашка хьотту хьо, хьомсар.
Ирс ду-кха хьо блярга гуш.
Заманца, зовкх хилла, хьовзар.
Ахь суна лохьа хьайн тховс.
Елалон долахьа тле.
Зовкхана кховьлина хьомсар.
Ахьа сох иллахьа цле.

БУЬИСАННА КОРЕХЬ

Со тлевелла, хьовжу корах ара.
Кап чу санна деасоначу.
Махехь цхьанхьа цийза цулла-
сара

Цо а хун до оцул кьоначу.

Хун ошура суна буьисанера
Зезагаш тле лаьржа ледачу.
Дилха дог, хьо хьаьнна даьлла хера?
Ойланаш сан, етнга хьовкху шу?

КЪАНВЕЛЛА-ТЕША

Ховхачу бляргийн нур
Ленийла донуш.
Эзарна вицвелла
Эзарза вонуш.

ВорхI зайла баьккхинI,
Iаба йиш йоцуш,
Алийша, мехкарий,
Къанвелла-те со?

Буййсанна набарах
Лелхийла дайна,
Эххар а шух бисна
Шийла го лайна,
Дуьненан тоьлладу
Эханна вайна,
Алийша, хеназа
Къанвелла-теша?

ТIехула хьаьвсина
БIаьргаш ца лалуш,
Безамна кхевсина
Ойла ца къарлуш,
Шун хазчу балдаш тIе
ХIуьтгучохь алу
Алийша, мехкарий,
Къанвелла-те со?

Аш пра оьзна са
Сайн кийра детташ,
ХIора а сайн дуьхьа
Кхоьल्लीна хетта,
Эзар ца хьаьстина
Эзар къа летта,
Алийша, хIинца со
Къанвелла-теша?

ЧІАБА

Хьалха тесна — хьачу тесна
Чіаба хьан чулена...
Хийла ас хьан шерга лещна
Сан са хьох ца леба.

Шина лома юккьехула
Доьду шовда санна,
И хьан хорха чіаба яІ-кха
Муьйлуш хьан хазалла.

КАГДИНА ГА

Кагдина га,
Букъ кагбан санна
Цхьаьннан.
Кагдина и
Іаламо кховдийна
Комаьрша ка хилар дидеш,
Цхьа кега-мерсанг
Нисдеш.
Даьккхнна хинйолчу
Біаьстенан дакха,
Дарцашна биллина
Ламанан накха.
Кагдина га,
Кагдина-кха,
Кхачадеш цхьаьннан
Цхьа рицкха,

Іаламехъ
Даьккхина линко
Нахала даьхна
Гон тІехъа баьхнарш.
Лахйина
Ламчуьра эшарш —
Олхазар ду кхечу бешахъ
Елашина ойла:
Саламна Іаламо
Га кхнїдадой-те?
Некъ ухьуш.
Гечонга и хьежадой-те?
Елашна ойла.
Хьох Іаса яьккхинарт
Бердах чу гІойла.
Хьох хьокха бььккхинарт
Хьокханах гІойла
Хьозано боху:
ТІам тоха шен дог ца догІу.
Седано боху:
ШІа цхьаьна гонна ца богу.
Шовдано дуьйцу:
Шена чохъ Іаламан
Цхьа сург ца луьйчу
Исинчу конжанехъ
Довхна го туьйсуш,
Жимачу зингато
Цхьа бала Іуьншу

Дуьненах це
 Илла-те ас —
 ХIар буьйсанах
 Яйъа-те ас.

Со ваьлла гIор
 Хьо леллачу,
 Лахьеллачу,
 Баи беттачу,

Хих иьллачу,
 «ХIаъ» аьллачу
 Хьан гIенаша
 Хьо кхоьххьучу...

Деккъа ихьа кор.
 Деккъа хьан кор
 Серлонца шен
 Дисна соь лен.

Теволз, бах,
 ХIоккхель ю, бах,
 Дуьненан куц
 Шегахь ду, бах.

Ша седа бу,
 Ша седа бу,
 Iарш мориучул
 Ша гена бу...

Тіскхача-те.
Тісхвала-те.
Я нахала
Ма вала-те

• • •

Хазьелла ноглу,
Тоселла ноглу.
Хьавгначу киира
Ше йилла ноглу.

Хазьелла цхьанна,
Тоселла цхьанна,
Хьонгучу киира
Ше дур ю цхьанна

Декъала я хьо,
Диканна я хьо,
Хіар дуьне-патта
Къагнийна ноглург!

Хьо яцахъара,
Ца хиллехъара.
Лаьттах хіун дора.
Малхах хіун дора?

ХЬО УЛЛОХЬ ХИЛЧА

Хьо уллохь хилча,
Жоьжахате а яш ирча
Иза-м ас де шелах
Туьллур ю кхерча

ВорхI дуьне, ворхI латта
Дуьтур ду Iадда.
Чемхалган меха уьш
Ца хеташ, атта,

Къаьстинчу вайшиннан
Юкъ лаьнна даржахь
Iаламан дарцаш.
Питанийн дарцаш.

* * *

Къайллаха хьоьжу
Хьан жимчу деIе.
Сайна хир йоцчу
Хьуна хIун де-те?

Хьоьжу со хьоьгуш,
ДеIан тов лоьцуш.
Йиш хилча яI-кха
Хьо Iомаяккха!

Блаьргаша боху,
Хьалхе ду боху.

Дівелча йиссал
Алу яц боху.

Дуткъачу дегіо-и
Шена тіеуьйзу,
Гениара воттуш
Шен таро юьйцу...

ЦУЪНЦА СО ВИТИЯША

Цхьаммо шена эхарт доьху,
Цхьаммо декъа дуьне лоху.
Цхьамми-цхьамма, хилча къаьркъа,
Важа дерриг діалур дар-кха.

Амма суна уьш ма лойша,
Суна доьина ирс діахьойша,
Хазчу йола араьзна
Са чуоза зама лойша.

И, ков тоьхна, аравьлча,
Дуьне-латта хьийза даьлча,
Ялсамани діаюзийша,
Амма цуьнца со витийша.

КЪОНА КУЦ

Муха вер ву
Хьуна тіех,
Ка кхочера
Дуткъа дегі?

Ховха балдаш,
Ціонкѣамаш,
Со ма карзах-
Воху аш.

Муха іаба
Генара
Йонучух
Сайн хенара?

Ка кхоче ма
Гена ю,
Хьунд со ма
Къена ву.

Вонург хилла
Хьавизина,
Ойла хіунда
Хазинна?

Сирла буьйса,
Къона куц.
Стиглахь седа
Баьлла туц.

Акхабаьлла,
Къегина,
Кхечу цхьаммо
Лебина.

Вала я1-кха
Пхийттарл,

Я хьуна
Садиттина.

Ас х'ун ала,
Ас х'ун де?
Ас хьо кьера
Муха с?

Хьулам боцу
Кучан юх.
Ловзадуьнлу
Кьона дух.

Маржа дуьне,
Нону ниш,
Эрна догу
Блаьрган ниш.

Дуьне, латта
Диндина,
Хьох сайн доцу
Ирс дина,

Со х'ун деха
поллу-те?
Хьо х'ун кхоо
Поллу-те?

Чеглардинго
Шокхамини
Темаш тоьхна,
Х'ун ладий...

Сирла буйся.
Біаьрган жоп.
Суна сайнна
Довлху чіоб.

Хьан месаш
Діакхьхьучу
Буьисанехь
Ма аьхна ду...

Къайлах-къулах
Ала-кха,
Аьлла чекх на
Вала-кха.

Дуьхьалтоьхна
Сирла эхь,
Шенна догу
Кьона дегі.

Жимчу толлах
Тевжина,
Алу эрна
Яйна...

Мнила яі-кха
Хьан хазалла,
Мнила яі-кха
Шовда санна

Хуъушехъа
Эриа дуйла,
Со цхъа къена,
Къена пуйла,

Ас сатуьйсу,
Ас сатуьйсу,
Хъан хазаллехъ
Сан са лувьчу.

* * *

Суна букъ ма беттахъа —
Хаза яй хьо-м цу агӀор а.
Хьо мича гӀор, алахъа,
ХӀорд санна хилча хьо шорта?

КХАНЕНЕ

Йоцу гӀайгӀа, боцу бала,
Кийра буьзна паргӀато
Кханс, кханс серлаяла,
Ана-дукъахъ тохало...

Сирла карча тхуна хьалха,
Эна тхо хьайн хазалле
Декъалде тхо хьайгахъара,
ХӀокху лаьттан Ӏаьссаллехъ

ДОГІАНЕ

Ма Іиндалохъа
Хъо коран бѣаьргех,
Хеназа суна
Цѣа делхадеш —
Шек хуьлу лаьмгех,
Массо а баьргзгех,
Харц ойла хьийза,
Кийра шелбеш.
Язъелла ойла
Егтало корах.
Хьеда и ихъанхъа
Чаккхенна чекх.
Дахарехъ хІумма
Ца догІу дорах,
Болуш я боцуш
Баккхата бехк.
Ахъ суна хъалха
Ах дуьне чІогІу.
Ала йиш йоцург
Олуьйту ахъ.
НеІалтан кьовкъам
Баста дог догІу,
Эхъ лацахъара,
Эр долуш «ІаІах».
Эшийна дог ас.
Со эшна Іийна,
Тола йиш йолчохъ
Тѣаьхъара вир.
Тахна а нштта

Сайн дог дашийна,
Ас цуьнга боху:
Ша хириг хир.
Ас дагца боху:
Декхар ду доккха,
Ловзийла дац сан
Син Иийжамех.
Поззин кийра
Ас сдица токхбахь,
Бац хьсга меттинг
Цхьана а дех.
Дуьххьал дла боху:
Моттарганечу
Иовсарех воцуш
Декъала ву.
Тобане боху
Боршачу, стечу:
Со а кху лавттахь
Пекъар ма ву.
Сан а ю хлоккхехь
Галатийн оьла.
Со а дог делха
Кховессийна Ia.
Ткъа корах ара
Маьлхан нур доьлу.
ДогIа дац арахь —
ТIунбелла бIаьрг.

ХЪАЛХАРА ХЕБАР

Хъан хазчу бесни тlехъ
Дуткъа сиз долош,
Гур йолуш гlулч герга
Ахъ витинчунна,
Жимачу шен хоршахъ
Индагlа кхолош,
Тlам тийса эхъ муха
Ца хета цунна?

Хlун боху-теша цо,
Хъан куьцахъ хъерчаш,
Цкъачунна, бер санна,
Ховхачу керчаш,
Цкъачунна бердашка
Эцаза бlаьрхи,
Зlаьнарахъ бухюьйлуш,
Еларехъ яржий?

* * *

Кху дуьненахъ мерза даха вайша,
Хъаста вайша яккха йисна хан.
Ма дош дац-кха, догlу де ца тайча,
Дерриге а даьлча харцахъа.

Хьо буьйсанин яьлча кирхъанера,
Хьо лам тlера зlаьнархъ йоьссича,
Яккха лаьа суна заманера,
Лалур доцуш цо хьо lаьвшинча.

Муха теда ас цу маълхан архаш?
Муха дожаде ас беттан лан?
Цаглуш ю-кха денон сирла алхаш —
Генан бларлагла ловза йисна хан.

ХИЛА ТАРЛОРА

Со муха висира, хьенан дуьхьа,
Эчигаш члечкьачохь мерцахиг доцуш.
Ткъа клаг чу-м иккхира нисса юьхьар.
Дерриге дннера ас-м и доцург.

Ас-м клагI буьзира... И банара
Ши арша боккхучул хеталуш мадар.
Со вала тарлора оцу сарахь,
Тарлора адамаш ас меттахъхьада.

Клаг-м, хьа, буьзира, амма кхнинг
Ткъа тарлуш дара и важа буза а.
Сутара глъттина латтара и-х,
Хлаъ, хлан-хIа бохучу яьккхина зама.

ХIун дуьсур дара сох кху лътта тIехь?
Ша йисча, царца хIун дер дара сийса?
Цаваьлла, ас лъттан мотт хьържинехь,
ХIун хилла хир дара дезара дийца.

Хила а там бара дог Iавьжннарг,
Кхойкху верг соьгахьа: ахь хIун ди хьайха.
БаI чуртал тоьллачохь ледабеш бIаьрг,
Йоьшу ерг сан хилла тIавьхьара байташ.

Хіун хилла хир дара діакъевкѣннехъ,
Висинехъ гіо доцчу кѣизалле кхетта.
Я хилла вац-те со цхъаѣнне кѣнлахъ,
Висина хилла-те, латта а дедда.

Делора, вацара со-м шек а хир,
Тіаьхъара сох бисна хіур махо айарх.
Ас дицциѣр ма дара сайн дайна ирс,
Хіоккхулчу дахарах ца хилла хайр а.

Ловр дара махъарна доъзал бисарх,
Шельяларх сан хилла гергара уѣйраш.
Сайн коше мел тоъхна хабаран чалх,
Сайх лаьцна лаьттахъ мел кхоьल्लीна туъа

Ловр дара мостагіна даьлла луур,
Янтахъ а ас цунна некъан шоралла.
Вацара со юха кѣлар хуур,
Кхечарна йитина лаьттан кьоралла...

Вас хилла іийр вара со доллучул
Хіар латкъам язбан а зама ца хиллехъ,
Сан метта біарлагіа ян бисинехъ тіулг,
Мехашца дахдина шакаран илалеш.

Вайшиъ ду беттасин гіенахъ
Къорамчу дикане сатуъйсус.
Хилларгі ду гіенал а генахъ,
Вайн хіора догіу де кѣуъйсус.

Моттаргла иина а лаьттаь.
Нахана-м гойтур дац гинйла.
Хьулдийр ду дегнаш чу хьаьдларг,
Злаьнарех хебарш латинна.

Цундела хан йоцчу хенахь,
Седарчех хиллачохь хIур-цIур.
Хета вай беттасин гIенахь.

И вайша цхьаьнгге ца дуьйцур.

И.лина оьшу цхьа Iаткъам.
ШайтIанан мох хьаькхна ойла.
Бахьана доцу сингаттам.
Даго къахьоьгучохь йолах.
Оьшуш ду гIаргIулийн къилба.
Деган ов кIохуале деттар.
Замано тIаьхьара гIигI бахь,
ТIаккха вайн илли ду декар.

Ахь серлаяьхна хан яйна.
Писна хан йилбазца тайна.
Нур догу хьан бIаьргаш лайна.
Ас хийла сайна тIехь лайна.

Вай дласакъаьстачу
Хенахь,
Боданчу лам гIучу
Хенахь
Ахдаьлла беттаса
Дайна
Ах — хьовца.
Ах — соьца тайна.

СО КАРЛАВЕЛИРА

Со Iуьллуш бацала кхетта,
ХIокху харц-дуьненах веда,
Ойлао ваьхьначохь пана
Хиллачун, хиндолчун кана.

Хьан сибат кхечира, доьлуш,
Исбаьхьа нур тIаьхьа кхоьхьуш.
Со карлавелира тIаккха,
Сайн дагах бисна суй баккха.

Хьо-м яра хаза, тIани эла,
Хьуо юйла ца хаь дела.
Со-м бара хьан бисна кхоллам,
Хьан цIерга иккхина полла.

ХЬУНА-М ХАЬА ШЕРА

Лечкьадарх ас,
Хьуна-м хаьа шера
Жимчу ахь сан
Кнйра кхехнабой
Ас пе тохарх,
Хьуна-м хаьа шера,
Вала санна,
Ас и халла дой.

Со тлехваларх,
Хьуна-м хаьа шера
Кхуссуш вуйла
Ас суо дарна
Дла ца хьажарх,
Хьуна-м хаьа шера
Вогуш вуйла
Еккьа хьан цларх.

Днэра аларх,
Хьуна-м хаьа шера
Лула-кшоштахь хаза
Аьлла дуй.
Дог ца делларх,
Хьуна-м хаьа шера
Ши дог хьан а,
Ши дог сан а дуй.

Декъала хуьлда хьо, зуда,
Зуьдалла доу.

Декъала хуьлда хьо, стаг,
Стогалла долу.

Гойла йоьхна, йолахь вайна
Херо,
Ас хьо илли хьогаллица
Мер ю.

Гойла хилла, кхачахь со хьан
Церга,
Ас хьо бӀаьрган хьогаллица
Мер ю.

• • •

Хьо эрна муьйлучу буйьсано
Лечкъийна хӀун дора-те хьох?
Хьо эрна муьйлучу куьзгано
Мийлина хӀун дора-те хьох?

Венера — са доуу дегІ,
 ЙоІ хьоъжу хьоъга,
 Саготта.
 Ткъа цунна ца хаъа-тєхъ
 Ша юйла хьоъца дІахІоттол!
 Цунна тІєхъ —
 Божарийн са.
 Цунна тІєхъ ю син хьогалла,
 Дерзинчу хъан дегІаца
 Гуш цуънан дийна ховхалла.

АКРОСТИХ

Ма ала, диканнІ, иштта
 Некъаш ас хьукмане озий.
 Хийла Іа ах беттан арзо
 Яйина Іойла кху арахъ
 Схъаэцна буъйсанан гІайгІа,
 Хъан гІенан хъаъттанаш шаръеш;
 ДегІан са догийнна циггахъ,
 Ше санно, гІенашка лепаш.

Хьо ю сан гІаддайа кхоъллина,
 Хьоглхчунна оъхъна хин тІуно.
 Хьо суй бу сан шєрга кхоъссина,

Кху дахаран
Цхъана хинлано.

Цазам бу хьо
...суна — куьзганахь..
Додам ду хьо нехан куьйгара.
Алу ю хьо дехъа берда тӀехь.
ГӀайгӀа ю хьо сехъа берда тӀехь.

ДАГЦА ХЪЕГА
МАГЯЙНА.
ХЬО Ю-КХ ИЗА...

Ткъа хьо-м
Хир ю
Цхъанна
Кхоьल्लीна.
Эзар некъа
Кхаж а боьल्लीна.
Ткъа хьо-м
Хир ю
Цхъанна лерина,
Ялсаманин
Нуьрца
Кхелина.

Амма жимчу,
Хазчу дегӀаца
Цхъанне
Доцу

Илли деха сан,
Цхъанне боцу
Бала беа сан.
Оцу хьолан
Ойла
Ехъа цкъа.

* * *

Кхийндачу
Ойлане
Шена къа лъыху
Кийрарчу
Овкъаро
Шена хьо йоху
Хьо хьалха —
хиттаро
Са карзахдоху.
Кхидла
Ца литтал хьо
Хазьелла
Йоглу.

ЮЪХЪКИАМ

Кхолламо сайна мел кӀур барх,
Дайма юъхъкӀам а хилла,
Кху лъаттахь лелла со курра,
Дог долуш лъамнашка диллал.

Къахкийла дьтто а, ирс а
(Хіар дуьне-м хіун яра оццул!)
Беккѣа цхѣа юьхькіам а бисна,
Даха ницкѣ хуьлда ванн кхоччуш.

МА-ДАРРА АЪЛЧА

Блаъргаш чу хъожур ву къомаи,
Истори иккхинчохъ толкха.
Трибуна йиш ю ас ломах,
Махкана ткъес герга долчохъ.

Моттаргіа, моттаргіанаш —
Вайн дегнийн лоппагаш дуьзна.
Каш-борзах доьттина кхаш —
И ду-кх вайн чухьожу куьзга.

Дош дара вайч дуьсу дерг,
Делахъара н вайн иле ледаш.
Замано юьллучохь берг
Вайх буьсий хаац-кха тледа.

Даьссаниг дуьйсина вай.
Бицбина вайн дай а, мохк а.
Даймечкан лихкина дай —
Вай юха Іанийна хіоккха.

Вайн карахь хіумма а дан,
Сатесна повшех вай хьаггал.
Ойланех лаладеш даш,
Къаьркъано нах до вайх наггахь.

ВАЙН ДАШАХ

Шаьлтано къастадеш хилла
Муьлханиг муьлха ву ломахь.
Шаьлтано лардина гиллакх
Кху гиллакх дайначу ломахь.

Сийлалла ларйинчу ломахь
Дерриге харцахьа даьлла.

Шаьлтано ларбинчу ломахь
Заддаша ше хьекха яьлла.

Тахана шаьлта ца туху.
Тахана боьха мотт туху.
Шаьлтана л ирчаниг туху.
Сни метта хлуьттаре югьлу.

Тахана г'лаьхьашха олу,
Хьан г'луллакх дохаде олу.
Хьан доттаг'л иштта ву олу,
Хьан доттаг'л вуьшта ву олу.

Тахана даржаца туху.
Яккхийчу уьйрашца туху.
Тахана шаьлта ца туху.
Тахана хьуна букь туху.

Вовшини вай дагадо дашца,
Лахь, вала аьллачу дашца,
Зуьдах зуд диначу дашца,
Цхьа боьрша доучу дашца

Кху лаьмнех ванна эхь хетац.
Эхь дича, юьхь г'ле ц'ле летац.
Дохийна, даржийна лелла
Доллушехь эхьан цуьрг хетац

Г'исеьна пис вай гиюллу.
Ги съча моттарг'ла кхуллу.
Д'юра цхьаь хьаьким ву алахь,
Вай цуниа хьалха г'ло дала.

Шаьлтанаь ирча ду дош вайн.
Шаьлтанаь дера бу мотт вайн.
Дукъанза дисна са вешан
Вай дукъа хьнийзадо ваьшша.

Цхьаь дара кыйса дарж хилча,
Лекханиг вайн лекха хилча,
Уггаре вайн лакхахь верг а
Цхьанахьа цоганехь ца хилча.

Седанах тарбо вай тледа.
Гу тоьаш, гу кьуйсу лوماхь⁽¹⁾
Лакхе яи кьоман дог тедан
Кураьла сеттачийн долахь.

Дош ду вайн шайха дловш даккхал,
Дийнна кьам маьттаза даккхал,
Кьонаха собарах ваккхал,
Ваьшина чохь дисна са даккхал.

МОЛЛИ БАЪРЗНАШКАРЧУ ЧУРТЕ

Лекхачу дукъа тлехь.
Токхамехь¹ бердан
Шу бу ас аьхкениа
Шаршабеш мангал.
Цигахь цхьа чурт лавтта

¹ Токхам — текха меттиг

Барз байна, беркъя,
Бертаза ис а бен
Ярех цанданза.
Цунна беш гайгга бац.
Девзариг валац.
Раздаьлла... и а ду
Лаьтте сихделла,
Тгера чан ядийна
Махо беш талам,
Дуьненна хьохху ка
Кхузахь шелделла.
Хетарехь, сецадо
Биаьлланган дитто,
Кошах схьадаьллачу
Къайленаш елла.
Хийла а олхазар
Цунна тге хиттош
Лаьтта и шийлачу
Агго длабелла.
Хьозано гулбина
Шалгоца бен а,
Хьяьтга ца езалуш
Дахарах хаьлла.
Кху ломан бохь-лакхе
Елла верг шенна,
Сел герга валийна,
Вицлур вац далла.
Хилла хир дахаро
Тача тге кхехьна,
Тиаьххьарчу созаца
Хьо шеца хуттуш.

Ткъа наха м вицви хьо,
Делехъа кхехънарг,
Бешаре хъан бIарлагIа
Гийсина чурт а.

Диндина, хъуна тIехъ
Йолу яр йоцург
Стенгахъ бу барза тIе
Бел хъаькхна бахнарш?
Кхалхийча байна уьш?
Кхачийна, лoьшуш.
Малхбален и гIура
Латтанаш хъаьхна?..
Байина? ДIо хъуна
Лахарниг санна,
Бешеран
Шовткъе йоьалгIачу чиллахъ?
И-м вевза.
Гергара хилла и-м сан а,
«Стой» — аьлча, ца кхетта
Южал тIе хилларг.

Ткъа хъайниш байна хир
ТIепаза цхьанхъа,
ХIоккхулчу ломан дай
БогIа тIулг боцуш
Бисна хир и нехан
Латтанаш хъандан,
Чуьраниш, арарниш
Баьхкина коча.
Ини́та бу кхолламаш,

Ціе йоцу накъост.
Азалле кирчина
Церап сии ткъесаш.
Ойлан чу ца хоѡа
Вай дисна агіо,
Хіар дуьне дуьзна ю
Вайи халкъан кескаш.

Тахна а ладтта со
Узучохъ хъан къа.
Кхин ю сан Іалашио —
Тахна ю чилла.
Кху ланлахъ хета чурт
Къаѡсттина акха.
Хъуна а ланн гуртан
Шийла барз хилла...
Цкъачунна мукъане
Барз дѡабелла,
Іаламехъ гергонаш
Хъанн гучуевлла,
Іаш хир хъо буьйсано
Буьйсане кхийдош,
Мехаша Іаьржа тіулг
Хъайна тіехъ тийжош ..

Дуьненан йиъ зама
Херйинчу хъаьттахъ,
Бол буьтуш йоьдучохъ
Массо а буьйса,
Хъо-м Іуьллу ціе хаьлла,
Дуьненах хаьдла,
Іаьржа чурт бакъдина
Бисинчу хІуьрца.

ЛОМАН ТРИБУНА

Трибуна йийр ю ас томах,
Гера чукхиссалуш кхоларх,
Діо лаха бляьрг тоьхна тома,
Цхьаццаннан де даккха чомах,
Бляьрг тоха син кьедирашка,
Когаш кӀел хилийта сайн уьш,
ХӀоккхера аьлзачу дашна,
Діо чуьра церан «гӀалх» даӀа
Книган сайн лестор ю пӀерга,
Дош даше доккхур ду вуьшта,
Кхуьззера чу бийр бу бегаш,
НеӀалташ доьхкур ду луьстта...
Бляьргаш чу хьожур ву кьоман,
Истори иккхинчохь толкха.
Трибуна йийр ю ас ломах
Махкана ткьес герга долччохь

БЮРОКРАТАШ

Цхьа екхарш
Яьржина ломахь,
Аренца ма-хуьллу —
Уьззаш.
Маттаца —
Ялхой ю кьоман,
Амма ю
СагӀадоьхургаш.

Дюгара, схьогара
Боглу,
Якхбелла,
Яккха вайх хьано.
Кийчча бу-кх,
Леха ца оьшуш,
Цюнгг тӀе
ПӀелг тоьхчахьана.

«Хьалхахьа!» —
Вайга мохь бетташ,
Лам бекош
Бу бюрократаш.
Бу-кх хӀета
Туй кхосса меттиг,
Довналла дацахь
Бат ата

Мохь хеза:
«Сан революци»,
Чехайо шел жима
Жуккар.
ХӀоккхулчу лаьмнашна
Луьй и.
Лаьмнаш Ia
Теийна уккалш.

Тахана вайн бюрократаш,
РагӀ кьуьйсусш.
РогӀехь бу выговорашна.
Хьалха-м уьш

Бора цара іада.
Ткѣ тахна
Выговорш-кхаььнаш.

РагІ кхаьчча,
Уьш серлабовлу,
Цхьанхъара
Дарж кхаьчча саина
Махкана
Са лур ду олу,
200 грамм ций-м ца ло икѣ 1

Бюрократ тахна гаи
Сочехь.
Бюрократ карор ву
Кхашца.
Бюрократ тахна ву
Вочохь.
Шат оьхуш,
Іеттавеш дашца.

Хьалхарчо
КхозлагІачунна,
КхозлагІчо —
ТкъолгІачунна,
ТкъолгІачо
ТІаьххъарачунна
Выговорш лаьхкина
Тахана.

ДИРЕКТРИСА

I

Докладчик.

Докладхо.

Докладчица —

Муълханиг ду хьовха нийса.

Зударех дог нолу.

Хьо цхьаъ гича.

Муцларца

Блаьргаш хьан лийча:

«Карахь ерг хийцамийн зама.

Деза вай хийцамехь

Харцахьа довла.

Селхане хилла вайн шармат

Тахане — ду дескьа хьовла.

Могланча, хьо вацахьара,

Цавузу Бетарсултанов,

Со а, дло сан певцан пис а

Хир дарий ледалан киспахь?

Хьайн карахь мукъ болуш —

ахь сан,

Сайн карахь мукъ болуш — ас хьан

Дни ца деш доуу сий айба,

Хоьхкур бу гаьнгали вайша.

Хьо — Ванька-встанька,

Со — Ванька-встанька.

Ца дегаш, ца глутьтуш

Цкьа ладдала-кха.

— Бакъахъа дерзаде дерриг.
Бакъахъа верзаве велларг.
Бакъахъара ког ара баккха.
Дагна ло бакъхъара накха.

2

Бакъхъара вацахъ хьо,
лахъара
Набахтинн тламаршка
гIахъара,
Ирча гIан мукъне а
гахъара,
Я кийрахъ нIаьна хъан
бахъара.

Уггаре, къаьсттина нийсачу
Оха — кху президиумера,
ХIокху тхаьш кхаьчначу дуьмера
ДIабоху: чукхохккий, кыйисалуш,
Кхуссучу дIаьвшана кый ца луш...

ДIабоху. Балхара дIабоху.
Аьлча а, ас шуьга хIун боху?
Президиумера дIабоху.
Ас шуьга хIумма а ца боху-кх.

Туькана тIелхигаш яьхкина.
20 хеча ас кыйлаькккина.
Нанас, тIеюьйхина хьаькккина,
Юхкур ю, базара яькккина

Кху балха кхаъчна со
тилкхаза.
Кечбинарш берриш а
хилла «за».
И шераш даъхкича
чиллаза,
Боццушехъ, корта а
хилла сан

ГловгIа ю, гловгIа ю коъртаниг.
Махъарца, хатарца яккха и
Данза Iац дийринг дан...
гIоъртиниарг.
ГIоъртича, далур ду тIаккха и.»

ТЕШАМАХ

ЧIагIлора: тешар вац, бохуш,
Тешар вац дуьненан кийрахъ.
Ткъа тешам байна ца болуш,
Ас даг чохъ серло IаIнира

И ойла IаржIо ас хIинца,
Адамнийн бIаьргаш чу иръеш.
Дийнначу оьмарехъ бийццал,
Хилла-кха лавтта тIехъ гIнзбеш.

Тешар вац со хIинца ванне,
Хьовсахъ в уьш маьдхан бIаьра.

Хіара-м некъ бацара — сан некъ
Базбина ас хьехабахъ а.

Адамаш дезаш ду литта.
Зийна уьш лаьхьаллехъ некъан
«Хіа», — аьлча, соьгахъа иддарш.
«Схъа» — аьлча, го бIостанехъа.

ПИСАШ

Соьца хууш,
Соьца лууш.
Боьха, ирча,
Маьттаза.
Суна свзаш а
Мел ю уьш.
Писаш...
Элий — хаьттича.
СагIадохучо
Куй буьллу.
Царна-м куй а
Оьцу вай.
Вай дIаделларг
Духу, туьллу.
Ойла — элийн,
Амал — лайн.
Дела денна
Хьалха хьнйза
Со ца ваьшна
ХиЙла пис.

Шортта хуьлу
Ала, дийца
Къонахаллех
Йоккху йиш.
Йоккха кхоллу,
Боккха...
Дарж а деза
Доккханиг.
Лечу арахь
Кхиниш тоьла,
Ларьеш хIара
Iаьржа кьиг.
Яха йисна,
Тебна йисна,
Кьийгаш гIуьтту
Хьехара.
Дерриг — кисна,
Дуьне — кисна
Тоьтту хийла
Пекъаро.
Соьца хууш,
Дууш, молуш,
Боьха, ирча,
Маьттаза,
Бу уьш лаьттахь
Зама токхуш,
Соьмана бен
Буй база.
Писаш яI-кха
Борша йоцу,
Я хилча п

Нийса доу,
Лелаш сох а
Хьекхалуш,
Хьекхабелла,
Цан а луш.
Дош а алий
Доккха, доккха,
Тхилахь кхиниг
Хьалхавоккху.
Амма нийрахь
Детталург
Ду ихьа даьсса
Чкъуьрган Iуьрг
«Сом тIедаьлла»,
«Со-м дIаваьлла».
Вовлу, вовлху
Совдегар
Йишалгина
Хуьлда, аьлла,
Юьйцу ихьанхьа
Стен хабар.
Совца хууш,
Совца дууш,
Бовха, нрча,
Мавттаза,
Суна свзаш а
Мел ю уьш,
Писаш...
Элий — хавттича.

МЕТТИГЕРАЧУ КИЛЛОШКА

Хіокху лаьмнех
Цхьаммо йоккху
Хьано,
Цхьанна ду хіорш
Дешни окъамаш.
Шу-м ду, эгна
Цуьргаш кхаьччахьана,
Іаьржа кыйгаш,
Элий хилла Іаш.
Іаьржа кыйгаш,
Кхин Іаржлойла доцу,
Ялхойн синош
Кийра йоьхкина,
Аш шайн кьнзчу
Темаш кІела лъцуш,
Хіоккхул лекха
Лаьмнаш лахдина.

БЮРОКРАТИЙН ГИМН

Карахь долуш гІуллакхаш,
Тхо ю яккхий туьлликаш.
ДІаяханчу заманах
Оха дог ца дуьллу-кха.

Хьалхадовла, боданаш.
Сихлой довла, Іаьржаниш.
Массо метга кховдалуш,
Хіора кІайдарг яккхалуш.

Йоккхург чехкка яккхалуш,
Бакъдолчуьнца якх ца луш...
Хьерчалуш шайн миндарех,
Къонаниш тӀекхийддале.

Вай ю яккхий туьлликваш.
Вай ду мехкан мостагӀий
Муьлхха Ӏедал хуьлда-кха —
Вайх ца долу оста и.

ДӀаса-м лобхку текхара.
(Хьекха хьайна кисна мох).
Хир бу боху декъала
Оха бууш бисна мох.

Бусалбанаш, керстанаш,
Даржехь — накха цӀестанаш,
Доцца аьлча, туьлликваш,
Духуш ду вайн гӀуллакхаш.

Дерриг ца девзара вайна.
Девзарг а вай бакъ ца дора.
«Банне а байна бац байнарш», —
Истории мога бахлора...

«Вай тахна ирсалахь луьйчу», —
Поэташ шекъанах Ӏаьнча,
«Ванах, хӀай, цара хӀун дуьйцу?» —
Вай лере телара цхьанна.

Шарбал тӀе летийна йомеш,
Йомеш тӀе летийна йомеш,
Схьаделларг: соьмаш я гомаш
Оьцура массо а ...комехь.

Амма вай тап-аьлла Iapa.
Ца Iийча: «За клевету»...
Чохь яккха я яккха араьхь
Хан тоьхна, хьора: тю-тю.

Ленинан цӀе хьехайора
Доьшано ваьхьначо гомха.
Ленинан цӀе хьекхайора
Боьхачу диларша кьоман.

Ас пусар ца до шун:
Зударех хийцинарш заддаш,
Да-нана дицинарш атта.
Лаятта тӀе даржийна бераш,
Кад уьйбуруш дӀо цхьанна тӀера.

Ас пусар ца до шун:
Божарийн — зударех лелачу,
Зударийн — божарех лелачу.

Ас пусар ца до шун,
ДӀо цхьанхьа кондарехь «ах!» деш,
Левчкьнна, ловчкьза кхачьпанаш.

Даг чохъ ю еккѣа цхѣа цѣун.
Болх а бац, некъ а бац боършша.
Поззи-м хиллера ун,
Пекъарехъ цуърриг ца товш а.

Поззи-м хиллера вон,
Исбаъхѣа нур къаьгна догѣу.
Схъалаьцна дог — микрофон,
Ас иза син Іаьрша боху.

Сан мехкан кийрахъ ду даІ.
Ткъа «ахІ» дан хІинцца магийна.
ВорхІ дена хуьлда хѣан, бакъ,
ТаІийча, таІначохъ Іийнехъ.

Дуй ткъа снрла дегнаш
Кіор-моданца доцу?
Шайн Іаьндаршка веънарг
Боьха бсхвийр воцуш?

ДогІий тІаккха дош а,
Кийра багабай бен?
Вуй ткъа сан накъост а
Ши шай суна пайде...

ИОГУЧУ ХЕНЕ

Зама, зама,
Тхо тІсэца, зама.
Мара дохка
Халчу хенан лайш
Таро йоцуш
Луург хилла ала,
Тхо ду хІоккхехь —
Цхьацца борзан дай.
Тхо ду хІокху хено
Акхадаьхна:
Вухург воьхна,
Воьлхург — вилхина,
ПарІат Іийнарг,
Дезнарг наха аьхьнарг,
Дуьне-латта
Боьха бехдинарг.
ДІаэцахьа
Дакъазалла хьаьхнарг,
Чевнийн моьнаш
Дайнарг хебарехь,
Хьайха хьаьгнарг,
Лайтте верза хьаьгнарг,
Цхьа чо боьрша боцург
ДегІа тІехь,
Тхо ду шорта,
Тхешан дакъазалла,
Жоьжахати слахь,
ЙоьгІна дерш.
Тхуна свза

Тхешан кьоонахалла,
Оха еънарг
Хъан нел-сагги тле.
Ноглу зама,
Тхуна геч ма делахъ,
Чалхаш санна,
Хено кхехъначу.
Цлеста мидалш
Ахъ тхан бакъ ма елахъ
Цлеста оха
Дешех эцна ду.
Маъна дехъа тхан а.
Дланисдехъа.
Зама, зама,
Тхо тлесахъа.
Хаац: тахна
Хлотта хъанна тлаъхъа,
Я, глалдайча,
Кхвйкха хъаьнга.

МАРОШ ИРХ ТОБХНА

Дозалла де пай хелхарех вешан.
Хелхарча,
Хелхарехъ ма дехъа хари-гома некъаш.
Дозалла де вай поззех вешан.
Илланча, деккъачу иллица хилахъа декъал.
Цкъа юха дерза вай.
Тонийта-теша.
Тлесаца вай
Дайна гиллакхаш вешан.

Кино а яккха вай.
 Журнал а даккха вай.
 Вай соьман г1айг1абан яц мсца хан а.
 Хьаьким-м тахна ву — Iанaг1о кхана.
 Хьакъ йоцчу лакхалле
 Кхевдинарг вайна
 Хетало, дитта т1е
 Ллахделла маймал...
 Амма гуш поэташ — к1он бюрократаш,
 Амма гуш культурахь цхьайолу хьардаш,
 Цецволу: пох1малла оьшучу эццахь
 К1иллой гуш парг1ат, ког хецца.
 Кьомаца бала берг
 К1еззиг ву вайца:
 Радиоохь, газетехь,
 Моттарг1ехь — теле...
 Вай царах тешнехь ду дайна.
 Уьш бийларх ца тоьа делах.
 Нохчийн мотт ца хууш
 Мел верг — театрахь.
 Художник мичахь ву?
 Мичахь ву скульптор?
 Поэт а мичахь ву
 Поэтан даржехь?
 Массара массанхьа маесо а г1урт бо.
 Газетехь: ах-декъий,
 Правленехь — уьззаш.
 Районан газеташ — кехаташ... Iаржден.
 Илманчаш — д1о цхьана
 Писна го туьйсуш.
 Цо схьа мел аьлла дош кьаждеш...

Массанхъа — группаш,
Ах-декъий — трупащ.
Мел ду вай, мел ду вай, марош ирх тоъхна,
Гайнаш а, кхидерг а дла, схъа а тоъхна.
Вай олу: Сибрех а дигна,
Вай кога хIитта ца тигна.
Бехделла. Бехдина. Ца теша вайх.
Нохчеха ваьлла вац, вер а вац шайх.
ХIан-хIа, вайи бала бац
Таханенца бен.
Тур-тапча йоккхучохь...
Эшпахь ду вай.
Дозалла дац-кха вайи
Доккханиг цIа бен.
Дозалла дан таро кхин а ю, хIай!
ЦIа хIун ю, цIе хIун ю, кхерч хIун ю.
Бокъал а аьлча —
Вайх тахна цIа чу стаг ца вуьту атта.
Вайх дагий ца хъаьвза,
Юьртахь цIе яьлча.
Ткъа кхерчахь кеч а яI, вай юу сатталц
ХIуьа а.
Вовшийн а диъна хир маццах.
Тахна а дуу вай... кхин тайпа —
Вайх хилла сникхача вовшийн.
Ткъа цхъаьна кхачано
Стагах до хъайба.
Тахна цхъа кхин оьшу.
Тиъа оьшург дац вайи.
Мичахь ю культура —
Цхъа-ши илланча,

Ма-хуьллу, ма-торру

Вай ваьш дIателаш.

Вай вешан садукъдан хIун хир ду данза?

Шорта ю-кх кепскаш мах бону екхарш...

Ханпашиш памятник —

Ермолон метта!

Гадаевн цIе яккха

ДIо писинн метта!

Пис, кьонах кьаставан

Цхьаьнгге ма хетта.

Дош ала оьшучохь.

Лийриг ле, кхетта.

5 МАРТ, 1953

Вай ду кхузахь ханна, ханна...

Вайн синошка кхойкху Iаьрни.

Чуьркан меха, чуьркаш санна,

Лайтто баьхьна паччлхьаш.

Кху дуьненахь деха даха

Кьонахаллаш вайгахь ян.

Хеннахь сза бат дIацIагIа —

Iожалло бен нийсо ян.

• • •

«Волга» кIайнинг, Iаьржаниг —

Хона кIелахь цхьаьннан.

Мекхан шов а хьаьрсаниг,

Цхьанхьа цхьаьннан санна.

Бан болх боцуш лела-кха
Райсом-Ханов Пулла.
Райсом-Ханов Пуллана
Лойша дан цхьа гIуллакх.

КЪНИГАШ

Масса а маъНехъ,
Массо а... чохъ, —
Даймехкан даъНех
ГIум йогIучохъ

Селханалера
Дог Iаържа кьнг
КIайелла лела,
Диндина «кьикъ».

ГIанталахъ массо
(Шарбалахъ — цинц)
Даържи Пикассон
КIайн кхокхарчий.

БУЛАН-ХИТIА

Булан-ХитIахъ
Iуьйре тохаелла,
Юьртан кIаг чохъ
Ирсан бен бица.
Салам-кедах
ДIаса кхийдайлла
Лайтта юрт сан
Нуьрах йоьттина.

«Шек ма яла...»
Бохуш цхъана Райсе,
Юртахочун илли долало.
Юртан маъжди долчу
Жимчу бай тлехъ
Хазчу йоьлан
Блаьргаш делало.
Хьехархоша
Хьехахъара, бохуш,
Цхьаммо школа
Багахъ «хьекхайо»,
Клубан пешахъ
Цкъа а це на ногуш,
Цхьаммо оьцу пенси
Хьехадо.
«Ткъа беноша-м
Хи далийна», — аьлла,
Вовшахъетта
Цхъанхъа бирганахъ

Ломан яртехъ
Уггар серлаяьлла,
Йоьлу юрт сан,
Малхе йирзина.

' . . .

Болуш бу зуд динарш зудчух,
Далийна иланинарш кхахъпа.
Маликаш хилла схьахъуьттуш,
Мел ду уьш
Хлохху юртахъ а.

* * *

Хинца а бакъ тоълла дац —
Кху лаъмнех хьаърчина хари.
Къонахийн дозалла — лаъмнаш,
И маццалц еза-те лан аш...

* * *

Байракхийн алу
Хьийзина зама,
Хьо герга ялош,
Хьо йовза Iамош.

Даъркина денош
Дуьне а хьего.
Декъала да шу.
Ирсана да шу

* * *

Сан кийра кхерсташ ю
Це революци.
Дуьхьало
Мел хир ю — ата
Хьалха-м го
Клесаркиаг
Бюрократан.
Хьалха го
Кхиссалург
Дечиган туьриа

Бюрократ хьалха го,
Хюь-молха даггали,
Дош тийна,
Даш хьийза даллал.

* * *

«Клал-клал, клал-клал» — пекъаре,
«Цилл-шилл, шилл-шилл» — хьаькиме
Декаш хезча и хьан оза,
Хета хьо цхьа шилла-хьоза.

* * *

Цлахь — пеша юххехь,
Цлахь дукха яскарт
Ваьккхича юххе,
Новкъахь го экам.

Ван а вац, ван а
Іаьткъинчохь чилла.
Хабарча цкъа а
Кьонах ца хилла.

* * *

Доттагла аьлча а — «доттахьа»,
Гаттийна муцларан кад.
Доттагла тоттуриг хоттала,
Хьуна сох хиллера клалд.

Доттагла — хьал делахь шортта хьан.
Эшначохь — бирзина букъ.
Доттагла аьлча а — моттаргла,
Нсе шIарехь ягийна юкъ.

Буьйса ма тийна дIаЙоьду,
Беттаса дажош
Акхтарго стигла га кхоьхьуш,
Боданаш кьаждо.

Сатосу хан герга гIерта.
Само ю гонаха.
Седарчий овгалех леста
Дийнан серлоне...

Ахь-ам со кура ву боху.
Гахьара хьуна сан дог а...
Гахьара гучу на йоккхург.
Ас кийра талийна кхобург.

Сох цкъа а
Поэт ца хир,
Хедар цкъа
Новкъахь сан хир.

Сайн мехкан
Кланг-х со вай,
Хьо — яйна глахье гуш
Мехкан.
Лаьминаша-х
Со бакъвийр вай,
Доьххинчу ахь
Оцу текхах

Хьо, лам, цкъа глехьокхур бу.
Хьо-м цкъа ги богтур бу хьомсар.
Хьэн шийла гламаран тлулг
Буьсур бу барзехь сахьовза.

Дахар цкъа схьаоьцур ду.
Ишттане делла ма-дарра
Барза гле хлуттур ю кьух,
Чекхьяьлла безначийн лар а.

Къаьркъано хьохучохь йир,
Гиллакхаш девллачохь чомах
Къонахий цкъа хириг хир
Хлокху писбоьллачу ломахь.

Туриене дlалалла
Глаьгла-бала,
Болар эца, маржа,
Хелхарс...

Кху дуьненахь
Ниш иц кхаж ца бала,
ХЮккхул долчу
Ирсан тахкарехь!
Ваха, ваха,
ХЮкху хенан сийдан,
Лазамашка детта
Некъан ткъес.
Ткъа харцонан бетак
Ций тасийта,
Син злаьнариа
Дуьне къагадеш.
Ваха, ваха,
Дарцехь ков ма леха.
Ткъа ирхонан
Чаккхехь бога бохь
ХIар дуьне ду
Ялсаманин меха,
Нагахь ваха
Хиьнехь цуина чохь.
Гайга хIун ю —
ТIурнене яхнийта!
Бала хIун ю —
Лалла буьйсане!
Кху дуьненчу всьнехь,
«Ткъарш» хазийта,
Ма хIиттийта
Даг чу салкхане.

Со хъаькам гIур ву
ДоттагIий гулбан,
ДоттагIий кIесэиг
Бисинчу хенахь.

Дарж дитна гIур ву
МостагIий гулбан,
Дахаран доттагI
Къасточу хенахь.

КЪОНАХИЙ-ЛАЪМНАШ

Кху лекхчу лам гIера
Лахха чухьальжна,
ХIаваэхь сеттачу
Аьрзуца нисса,
Седарчийн, зезагийн
Низпре кхаьнаш
Чуьчча шавш кхочучу
Майданахь ирсан,
Лаятта со, сан лаьмнаш,
Шух воккхавийна,
Сан деган бустамаш,
ХIай тIулган чIагIош.
Дахаран хьовзамехь
Ойла къагийна
Декъала хила хьо,
Дай баьхна аIо...

Писаша пис долон
Хънизийна, лаьмнаш,
Діасарчу жуккарша
Іийдина лаьмнаш,
Ціерачу киллоша
Хуьйдина лаьмнаш.
Довлурий шу царна
Ца хилча токхе
Ленинан ойланца
Ойланаш йоглуш,
Маька тіехь ца дуьтуш
ТоммагІа Іаьржа,
Лам санна, гІевттина
Кьонахий боІу.
Цаьргяхьа довалауш,
Кьонахий-лаьмнаш.

* * *

«Дезара герзаш діадахьа». —

Хиллачу премьер-министра

Боху.

«Деза вай герзашца даха». —

Керлачу премьер-министра

Боху:

Тоьар дуь ткьа беран хьекьал,

Ас, церан юьхьдуьхьал кьевкьаш,

Боху:

Хир ма даи ткьа беран хьекьал

Лаьтта тіехь біаьстенаш хьеккьал,

Боху.

Пайденна ца хууш ваха
Сайна а, я нахана а,
Ахь тхов тle даккхале ага,
Къанвелла-теша со, нана.

Лавттахь гуш пайда мел боцург,
Тоуьйтуш де даьлчахъана,
Ваьхна со цхъа реза воцуш
Сайна а, я нахана а.

Мацах вай тийсина пхъарцерг.
Цул тlаьхъа — Ирбина тlулг.
Тlаккха вай дуьйлина lадсекх,
Догlмаш тlехь цlовзийна чlу.
Са морцуш, кховьссина дlаьндарг —
Уггаре кlиллочун герэ.
Йовьллина лавттах ши «пхъарцерг»
Атоман дlовш lанадеш.

ДЕГНАШ- ЛОККХАРГАШ

Ас соцуьйту.
Корта хlунда лебо?
Бохьа жуккарш,
Вовшийн карах ле!

Муха, мичахъ,
 Моццал йинчу кепо
 Шух со парлат —
 воккхур вара-те?
 Букъ ца туху.
 Лаъа жимма ял ян —
 Веа ваъхна,
 Оьмар яцъян шун
 Лаъа хъаннийн
 Акха беша ваьлла,
 Ловсарбан ¹ сайн
 Блаьргахъ бешна суй.
 Ткъа цигахъ а,
 Теттла карлабуьйлуш,
 Бетталур бу
 Суна блаьрдуюьхал:
 Дитташ тiera мацах
 Вай чудуюьссуш,
 Чу ца дуьссуш,
 Аша кхехъна пал.
 Йийна хир ю
 Аш шайн йиша, нана
 (Berий ² долуш,
 Ийнехъ байина...).
 Шайн гайн тloьрмиг.
 Шайн са дуьзчахъана.
 Бала боцуш
 Цхъа а тайпана.
 Хир ю аша

¹ Пайнебадзийн.
² Беттла (дого).

Нехан голаш яѣжна,
Даарш аша
Деккѣа Іаѣржа ун.
Нисна хир ю
Хийла йол љѣхѣаѣржа,
Бѣѣрша доцу
Хіу даржийна шуи
Акхадаѣлла
Хир ду хийла кѣутІа,
Гучудала
Тахна хІоккхузехъ.
Маржа-яІ. шу —
Лѣѣтто данза кѣурдаш,
Іаѣржа дегнаш —
Дегнаш-локкхаргаш

БАККѢАН

Мел бу уѣш — хийраниш
Ваниа букъ бетташ,
Іаѣржачу буѣйсанех
Баккѣаш дІадайна.
Туку уѣш, уѣу уѣш
Вайх рицкѣа дедча,
Хѣо висча, со висча,
Кхин висча байлахъ.

Туку уѣш даима
Кѣераман зил тіехъ,
ГІудано лѣѣцначохъ,
Текхначохъ ков-керт.

Саламна схъаделла
Ка деса дитчахъ,
Къаьсттина — хълл-бахам
Боцуш діакъовкъахъ...

Туху, хъан де зшча,
Я шен де толахъ,
Даржана неддачо
Дирж доцчухъара
Туху, и дерриге
Шена тіехтоьхчахъ
Аьттехъа витар а
Хиллачо хъарам.
Букъ туху стечунна
Пис хіумано а
Геллучохъ я дегіан,
Я кхерчан йовхо.
Бакъ — къуьйлу, дуй
кхуьйлу:

«Діо стиглора»,
Тешнабехк кечбина
Бан гена новкъахъ.

Боьршачу стага а,
Заддаша санна,
Хъуна ца моьттуchoхъ
Іехаво, лепо.
Теп — мода діаэцна
Лайттан хъазаллах,
Уьш мел діабахна сан,
Букъ тоьхна: «Ле хьо».

Могіа а яз ца ло ондда.
Ойлацехъ — пайда мел боцург.
ДоттагІий... шайна бу хІорш а.
ДоттагІий хьесапе бону.

Уш-ам ца хиллера цкъа а
Я сан а, я кхечуьнан а.
ДІаяьлла доттагІийн зама,
Къонахий лагІбелчахъана

«ДоттагІа» бохучу дашца
Пис хІума ойбу вай хийла,
Йоцуш и вир хиларх башхо,
Къаьркъано багийча кийра.

Хилла уьш, хІуш санна, шорта,
ТІехьовдуш, шок тоьхчахъана.
ХІинца а богІур бу йортахъ,
Баьхкина лоцур ду канаш

Суна ца моттара буьйсанехъ
Седанах эр ду ас марцар.
Сайн дагца лоппаго къуьйсучохъ
Лоппагна хуур ду къарван.

Амма со хилла-кха зинггата
ХІокху вайн да воцчу лаьттахъ.
Дахар-ам хІуи яра — син къадар,
Дацахъ и зшначохъ хаьдда.

МАЫ-МАЫПЕХЬ, ГІУЛЛАКХЕХЬ
ДУ ШАЬШ БОХУШ,
ЗЕН БЕИ, ІЕДАЛНА НАЯДА БЕШ
НОЦЧУ ЖУККАРШКА,
ДАИМА А ВОВШАШНА
КОІ ТУЬІСУШ,
ЦУНАХ БЕРРИГЕ
ШАЙН БОЛХ А БИНА,
ХЬАЬВДДА ЛЕЛАЧУ ГІНЗБЕШКА

Саьхьара лелар ду шух аьлла дош а...
Хаац-кха бехдан хІун эшара хІорш а!

* * *

Экха дІакъахкаден мунда
Адамийн суьртахь йо хІунда?

* * *

Вер ву ирсан цІерга,
Байна ирсан барам.
Яош хенан бергаш,
Вер ву юхахьара.

Хир ю керла эшарш.
Хир ю цхьа Тамара.
ХІун хир дара-теша,
Тешам бацахьара?

Суд йинехъ Тухачевскийна.
Вавиловна йинехъ суд,
Ювжийнехъ эзарнаш кхин а,
Суьдашкахъ ду хийла зуд

Наха сом доккху.
Ас цхъа юьхъ йоккху.
Наха сом доккху.
Ас сайх дог доккху.

ЦХЪАНА ХАБАРЧИНА

Адамаш кхетош ву —
Вала-лай!
Трибуна сеттош ву —
Хіай, хіай, хіай!

Аьшпех сийсаиш ву —
Іале-лай!
Набарехъ совса вай —
Бала-лай!

Хъаькмаи хъестало —
Вай, вай, вай!
Куьйгана боьхз ву —
Іаиу-у-иай!

Махкана хъарам ву —
Эхле-е-хлай!
Цкъа дласахъакхор ву —
Вада-а-дай!

ДАИМЕХКАН ТІЕРАХ ДІАХАДАРШ!

Сийлахьиниш кІеззиг бу вайца.
Иттаниаш жІаьлеш ду, хлай!
Жуккаро чухІитта аьлча,
Хир долуш жуькарийн лай.

Багарбел. КІеззиг бу тІаккха
Кепекан мах боцу нах
Поэташ — кинча са яккха,
Вовшашца делаш хъагІ

Ткъа партин моґларехъ мел ду
Партина ямарта зуд,
Прокурор — сом оьцуш кІелдІа,
Шена суд ян еза суд

КІеззиг бу ткъа секретараш —
Вай даьсса диттина тІараш?
Маса ву миллионер
Текхара ван везаш хер

Мел бу уьш мехкан сих летта,
Бехдина массо а дарж?

Маса ву тохарах ведда,
Тіунбина Іаш хечин барч.

Доьналла дан а дуи лаьттахь?!
Писалло хуьйдина и?
СагІийна батт-муцІар «яьтІчахь»,
Хьо хІунда кхиссало нрх?

Ахь анхьа сагІа тІедаьхьна
СагІадоьхургашна кху:
Милцона, деканна, хьанна —
Вузийна массо а кьу.

Уьш бац ткьа сагІадоьхургаш?
Таппанца доьхуш бу, хІай.
Царна вайн соьмаш ду — цуьргаш.
Кхо сом ду, пхи сом ду дайн.

Ленинан сурт долу кехат,
И оьцу, таппанца лахь.
Ленинан сурт долу кехат,
Са детташ хир ду-кха ахь.

* * *

Тахна —
Кху хІур-цІурехь
Стаг-кьонах
Оьшучохь боьршша,
Діо цхьанна — деллачохь,
Кхечунна — тоьхначохь дала

Цхьа чо шен боърша берг
Тобанца вогуш
Цхьабосса,
Эшац хьан безаман
Іехараш,
Оцу хьан эшарийн
«Ла-ла»
Тахна —
Кху кыйсамехь,
Ткъес санна
 болчу
 кху новкъахь.

Кисанахь
Буйнаш деш.
Блаьргаш чохь
Моттарга лалаш,
Хьо оцу ткъесъ
Схьакъегош ца тов-кха,
Ойланехь кхерстина
Цхьа пайдабоцу и
«Ла-ла».

* * *

Вай кхоьру ала
Обаргаш хилла вайн.
Уьш хечин барчах а
Зударшна хыйсина.
Сталина
Талийна,
Гейна дїакхийсина
Иза а, кхидерг а

Вай къайладиллина,
Вай кхоьру ала:
Мацалло бIарэдина,
Люцерна юуш вай
ХIар дилха диллина.
Вайлла а декъазчу
Киргизойн бошмашкахь
Вайн лараш хIинца а
ДIавайини хаац-кха.

СОБРАНЕШ

Президиумехь бу — ткъе итт,
Зала чу лахвелла — итт.
Самах ду, гIенах ду-те и?
Хийцалуо!
Нийса дац и.

Гкъе итте зала чу восса,
Иттанга, иттанга — дарж.
Царал хIун оьшуш бу хIорш а —
Берриш бу болх ца безарш.

Президиумера цхьаммо
Телефонехула бах:
«Жимма ладугIур ду, амма
Зала чохь ца хилахь нэх...»

Пийкира кхин телефонаш:
«Пштта а, иштта а ду

Варий, шайн деллаша, г'олаш.
Лийриг а — текхадеш дух».

Ши б'іс стаг таттало човъха —
Цхъаццанхъа лехъийна бол...

Хъабаза кходламаш ловхуш,
Жерочо б'лаьрг кхерстабо.

Воккха стаг валийна, лаьцна,
Дешарах даьккхина бер,
Нуьикъах д'асацийна лаьтта
Коммунизм х'оттош мел верг(?)

Белхалой хевшина іохку —
Ах-улах набаран х'орд.
Къамел деш цхъаъ чекх ца волуш,
Чекхъели эзар кроссворд.

Доклад ю инзаре еха —
Итт шо ду еккха н еш,
Стохка- а, лурчах- а лера
Кхузарчу набаран теш.

Меллаша цхъаъ аравели.
Д'іо шиннан сакъерало.
Моьх тоьхна цхъаъ юхаверний:
Президиум дера го.

Д'іо цхъанхъа белар овккху,
Г'овг'анан тулг'е д'ларло...

Гловгано набарах воккхий,
Цхьаммо шен куьйгаш сикдо.

Президиумехъ ву — ткъе итт,
Зала чохъ лладугуш — итт.
Москвара хан кхузза эли,
Амма гац докладан йист.

Цхьаммо шен захало дийци.
Цхьанахъа хьехош ду дин
Къайллаха нигаьркаш ийзи.
Вовшашна, кхечарна лийн.

Цхьаццаберш сахъташка хъаьиси.
Доучо тергалби малх.
Куьйгашца голаш а «хъастий»,
Тіехъара гІуьйттуш го нах.

«Коьртаниг — ду белхан низам,
Коьртани — белхан минот.
Іалашо вайн — коммунизм!
ХІа, хІинца цІехъа — вперед».

ТІаьххъара, буххара эццахъ
Чекхийолу еха доклад.
ТІаьххъара и хилар дезна,
ТІарашна биъ пен ло гат

Президиумехъ ву — ткъе итт
Зала чохъ висина — итт.
Собрани хІинца чекхъели —
Вайн некъан сонунгІа — и.

ХИЛА БАКЪО ЕЛЛАЧУ ХЕНАХЪ ХИЛЛАЧУ «КЪОНАХЧУЪНГА»

Бакъдолчо ца бохъуш пайда,
Къонахий беттачохъ шалха,
Хъан дашах хилла хир шайтла,
Тиъа дагах — шал шийла пхъалтла.

Сталине доггӀу дош аьлла,
Мандельштам талийча къайла,
Хьо — тентак делла хир яьлла,
Хилланца яькихина хъайн ка

Вай арадаьхначу хенах
Ойла ян ца яьхьна килло,
Хьо тахна зурманах века,
Тобанехъ хуушверг хилла.

Гадаевс олучу хенахъ
ХӀунда ца алара ахъ и?
Дай бала бийшинчу хенахъ
ХӀунда ца алара ахъ и?

* * *

Цхьаммо етта тапча,
Кхечо бетта мотт,
Тиъа ахъ етта яппарш,
Йоллалл дерга потт.

Хъалхарниг ву тилла,
Шолганниг ю пис,
Ткъа хьо — еккъа килло,
Ека глорасиз.

Ас ца аларх, ала хир ду цхьаьннан.
Ас ца динарг данза дуьсур дац.
Доьллур дац-кха аса айса санна,
ХIара дог сан кхин цхьана а дас.

Ас ца боху: поэзина веца.
Хила-м мега наггахь моьттина.
Хеташ суо цхьа даьсса диэта кIеза,
Илланчашца со-м ца хIоьгтина.

Спартак пу къонаха.
Ткъа — Македонский?
Ткъа... мила вара и...
ДIора цхьа чолакх?
Хийрачу мехкашкахь
Цара шайн хIонс йин,
Киртигаш яьхна
Кху лаьттан маршолах.
Уьш буй ткъа къонахий?
Бацара дера-кх,
Кхиболу къонахий
Бийца а-м шайга...

Цхьаммо боху, декъал хуьлда парти,
Чста воьдуш цуьнан йовххачу.
Кхечо боху: дагца ю сан парти,
Ши шай цуина пайде воцучу.

Хиьна цхьаьна рай я исполкоме,
Хестош воьлу цхьаь и: гора-я!
Ховха хилча, ю и цуина хьоме,
Хьена хилча, боху: марша я.

Баьккхича дахаран кхаь,
Дилхина, боху вай...

Діалоллу стаг,
Непар тіе веьча:
«Меттиг бац»,
«Цийнан да цахь вац».
Эриа ціе йогуш ю
Готтачу кхерчахь,
Бен доцуш,
Дарпашна висна верг лахь а.
Діалоллу стаг,
Арара дерриг дуьне луш...
Ткъа цийнан йовхачу
Цу еасонехь,

Доккхадеш,
Шайш шайна телуш,
Ца чохь ду стаг, жайла...
Вон тле ца кхочехь
Негалт тлехочехь

* * *

Тетеха.
Байъа сан кIур!
Са дууш, кхачаде амал.
Вотан тле тоха сан сурт —
Гюжа кIел дилла сан амат.

Къайленаш схьаелла сан —
Буьйсане маьлхан нур тоха
Ца хирриг паргIат сан са,
ГIалат сан батта тле тоха.

* * *

Эппаз дехча олу:
СагIа доьху.
Ткъа кхаь бехча,
Лору гуллакхехь...

Ас-м хIора
Лерган гуьрга боху
И шнъ хилар
Цхьана гу-лакхехь

РАЙГАЗЕТАН РЕДАКЦЕРА
ШКОЛЕ БАЛХА ВЕАЧА

Дуьненах девдда вайн гюйла дац цхьанххьа —
Ах-ах бу кьонахий, нах боцу нах а.
Даведда, тӀехӀоттарх дуьненан йист,
Дуьненан йисттехь а карор ю нис.

Дегнаш чохь ловзаш цӀун,
Шу мехкан некъ лаьцна хӀуьттун,
Ас пусар ца дина шун,
Лаьхьарчий, дуьне чудуду.

Хьовца берта веьча,
Цхьаьнца эӀа веза.
Цхьаьнца берта веьча,
Хьо «дӀакхосса» веза.

Суна шу хӀун бен ду:
Писаш — хьо а, н а...
Шашша гюйша берта,
Цхьаьна бенан кӀийгаш.

Охьатийса кьоламаш,
ДӀалеочкӀинарш даржа тӀехьа.
ЧечкӀа ца деш сонга хьаж,
Кхин хьал дацахь, сагӀа деха

Девта ванна дло цхъа нехан эхъ —
Паържа нома клайчу куча тлехъ.
Амма вешан дохна гуллакх вай
Кьутла санна, кьайладуьллу-кха.

САИНА А, КХЕЧАРНА А ЛЕРИНА
1983-ЧУ ШЕРАН 7-ЧУ НОЯБРЕХЪ
ЯЗЫННА БАЯТАШ

МогIанаш доьшу вай,
Юьшу вай яккхий романащ,
Паьргарчу даьссачу мехаша
АгIонаш хоьрчуш
Стихвш а, хьан еша
ДоI деьчахьана,
Дийина цхъа оьла схьахоьцу.
Критико гойту и.
(И хьанна ган веза тIаккха?)
Олу цо.
Ткъа, маржа, из олуш Iийнеть.
Хьехам бо:
Тракторах олург совдаккха,
Ойланаш Iаткъае хьайн —
Гражданинан.
Вай цхьаннах ца кхета:
Яз ца ло яздехьа аьлларг.
Я язIо дло юьйцу

Механ аг Іонаш
 Ас боху;
 Язлур ду зиг лаваллаш.
 Мохь а гихь,
 Егийнехь голаш.
 Лазийнехь,
 Ізъткынехь,
 Ког мукъне керчинехь, маржа.
 Ваханехь, коп докхуш, дорцах.
 Ахь курра кыйсинехь,
 Вовхна ца хыйзинехь,
 Зулам тескъеддехь,
 Оышучохь лсттехь.
 Язлур ду Даймехкан кхашна
 Жимма букъ саттийча,
 Чан юуш жимма;
 Ценачу, даггарчу дашца
 Жималлах,
 Къоналлах, ягийна, чим бахь;
 Вижахь хьо,
 Гаттахь хьо дашца.
 Мегар ду дало и Гимне.
 Карор ду, йоккхачу гайгано
 Хьаншча,
 Чуг довзаялла мас сирьеш,
 Чекхваьлча,
 Ца вуьсуш вахьа а коша чу,
 Лестинехь махкана эшначу пана.
 Длаьлларг,
 Схьаьлларг халкъан хьашт ду,
 Суй тосуш вай хилчахьана.

Ца хилахь, важа а кийчча ду-кх вайна
Иза-х схьагунш ма ду
Вайна х ваьш девза.
Тлаккха вай кхуллуш берг мога бан
(ХIун оьшу кIайдан)
Вай юьхьалаьржо ю глаьхьенга кьерзош.
ХIун оьшу, хиллера, бахийта
Манах цхьа некъар,
Шекъанах Iийдалуш,
Хьацаран метта...
Вай, хьегахь, кьахьега дега
Кху некъахь,
Котара диссина
Ваьш карахь Iамийнчу беттан,
Седарчийн —
Кхин нур ца деггачу вешан стихашка,
Иштта цхьа кхидолчу кьедарийн.
Ткъа хIокху лаьттахь,
Иийсонехь я гIалаташкахь,
Дерриге хIуттучохь
Ваьштахь, я хаьдда,
Гаурийн ладмаш
Хьекъачохь Iаьржа,
Некъ юьхьар.лаьцначохь вай
Коммунизме,
Кху лаьттахь толахь,
Я карчахь,
Ма хьакха вай доггIу сиз бен.
Бакьдерг бен.
Трактораш йитий вай Iадда
Кехат гIехь могаIанаш оху.

Къу лъыттахъ лъынадерг атта
Ма халчу долиг тѣдогъу.
Дуьззина ала вай, алахъ.
Дуьззина — цхъа дош ца лачкъош.
Бепиган лаьнарехъ
Вани онла лаларх.
Ца тоьа, яцахъ и
Тракторан куьрца дѣакарчош
Дечиган юьхк санна, охана тѣра
Кѣйи дешнаш генна дѣалестале дера.
Тракторан гловрѣлахъ
Рифманаш екахъ.
Бѣльстенан мох санна.
Ойла хъан хъекъахъ,
Тѣаккха дѣаяздехъа.
Ахъ гѣоза яздарг,
Тѣаккха схъадиѣцахъа
Даг чу мел дазлург.
Ткъа вуьшта ма язде.
Ялахъ, кхин ларъе.
Чекхвалла, ирс хилѣй.
Хъуо хъаѣна кхолли
Ма ѣйѣа Даймехкан шоралла.
Лѣйи шуьѣра аре.
Шеначу кехато ѣйѣцахъ и гѣолий.

КЪОНАХЕХ ЦХЪАЪ

Шичин клантана Русланна

Бакъ ду и — кхераман кхехъ
Къонахий дуьххъара белла.
И ма ду ткъа царна тӀехъ.
ХӀоранна дац иза делла.

ХӀоразза олу вай и.
Олу и долчо а ах са.
Велэхъ а, вацахъ а цӀийх,
Кхоам бо хеназа вахча.

Къонахчун сибатехъ го,
Массарна а худар дукъдеш.
«ХӀа, хӀиница», аьллачохъ — муо.
Ткъа тахна хебараш мукъне.

Син метта деттачохъ даш,
Са лаца аьллачохъ деннаш,
Хилча уыш тап-аьлла Ӏаш,
Бакъ мел дерг хир дара эшна.

Руслан пу ншттачех цхъаъ,
Даймехкан лазамо хьовзон,
Безнаверг толаман кхаъ,
Цовстучохъ, йоручохъ йовсарш!

...Етта цо шен пулемет,
Кипрахъ дог детталуш мел ду.

Ткъа царна-м оышура шет,
Алма по хийла дог шелдо.

...Етта цо шен пулемет,
Ханнашип даггара етта.
Етта цо шен шеран шед,
Вуьсучохь когаш кел кхеттарг

Вуьсучохь гор хлоьттинарг,
Мачкана аьллаверг «хлан-хла».
Даймехкан дозанан тарх
Чевнаша гор-ам ца яьхьна

Хлоранна кхочур ю раг!
Сийлахь ду ишттаниг кхачар.
Ишттачу южаллин мах —
Южалла яцар!

Глоттур ду, дужур ду чурт.
Амма хьан нур-экъа гу тлехь,
Индаг! ца хьошалла хьуш,
Юрта чу хьийзар ю гуттар

* * *

— Хьий?

— Хаац.

— Дуй?

— Дац. —

ПаргIатволу теш

Амма цхъанхъа доьлу харц.
Бакъдерг доллу леш.
Бакъдерг, къутIа хилла,
Соне хеббачохъ,
Хьо хIун деш Iа, кIилло,
Дийна дуьненчохъ?
Йисна яи боьршалла
Зудчуннзачул бен?
Тоьний ткъа «хIорс» аьлла,
Хьийзарх хьо улле?
Кху леидолчу лаьттахъ
Вега ма вехъа.
Осалалла даг чохъ
Техка ма ехъа.
Ваха веза хазза,
Даг чу хъаьдда суй.
Хъажал — Iаьржа «Iаьззаш».
Нийсса аьлча — къуй.
Жуккарш шавш ма-ярра
Мехкан сагIанехъ,
Хъарам долуш гар а
Вийца лаьтта тIехъ.
Вайца мехкан мостагI,
Хъс тIе дилла эс.
Марш тIе неIалт кхосса,
Пусар дIа ца деш.
ГIуллакхехъ ю мунда.
Хъалхатетти пис.

— Хаттал тIаккха: хIунда,
Хилал тIаккха вист?!

Карзахечу х'ордах
Телестийла хьагI,
Амма мехкан мостагI
Хьайна ваккха ахь!

Хир ю, хьаха, ч'ир-ам,
Волла там бу чу.
Хаац сох х'ун хир а
Х'ара к'амдечу...

ПАРТЕХЬ ВУЙ И?

«Партехь вуй и?» — олуш дара,
Хьо цхьа жимма айъалахь.
Тутмакхалла толлуш дара.
Чекх хьожий хьан тайпанах

«Партехь вуй ткъа?» — ладавора
Хьалхатоттуш хоржучохь
«Партехь вацахь...» — хададора,
Шай-кай хьох ца южучохь, —

Партехь вацахь, и д'адаьлла,
К'а т'едаьлла, ка ца яьлла.
Партехь вацахь, бу хьан кхаж —
Южан метт, некъан пхьаж

И д'адаьлла, и д'адаьлла,
Ваьхна ваьлла, ийина ваьлла.
Хетуьйгура доккха эхь,
Ца лахь хьо хьайн тег'ланехь

Олуш дара * Партехъ ваазахъ,
Гиша-м ду хъан гIуллакхаш.
Тарло тIаккха куыг иа лааи,
ТIеху.а хъийса туьлликаш.

Лур ду наха, лур ду дала,
Лур бу хъуна безза болх.
Ши элп хаахъ, парте вала —
«Пирзадетал» хир ну хъох.

Хъскъалх хIуи до? Коьртах
хIуи до? —

Киснахъ хилча партбилет,
Хилчахъана хъо а мунда,
Мунданашиа барт бица»

Иштта дара жимма хъалха,
Жимма хъалха — селхана
ХIотта луург дикчу балха,
Зуда санна, пелхара.

Шуна м дера, моьттинера
Iанадахна Iийр ду вай,
ГIалаташна хилла къера
БIаьргаш дуьхъал дьсна иIай.

Довда шайна йочанера
Нехан хълар — шайна тIехъ,
Довла шайна хIинца хъера,
Хъера яьсса хъийзарехъ

Нийсса юьхьар дeлxa шайна
Къаьхьчу кeдa чaгIаран.
Хьовдa шайна, довдa шайна
Боларехь шайн пхьагалан.

* * *

Ойла яьхьна эшаро,
Вахавелча гIоза,
Суна стенна эшара
ХIара IаIарIожа?

Ac хIун дора орпанехь
Сайга дехна доцчу,
ДIо стигларчу марцарехь
Ac хIун дора оццул!

Айса юьхьар тоьхначу
Къоналлин ю IаIагIа
Седа дуьхьал оьхьначу
Дахаран ю IаIагIа.

ХIокху кIиллойн гIовIанехь,
Дуьне сайца дуттуш,
Олург эли пхьоьханехь,
Кога буьхьар хIуьттуш.

ХIокху дешнийн кьематехь
Эзар цIарна летта,
Ac на битна, хетарехь,
Сайх къахета меттиг.

* * *

Мундано — мунда.
Жуккаро — пис
Хестаяра хіун ду —
Іеди.І ду и-х.

Догур ду нур а,
Деттар ду ткъес.
Гіулч йина курра,
Южур ю пес.

Некха тіе — накха,
Біаьрга тіе — біаьрг
Хіоттабай, ваха,
Да ма ватІарг!

* * *

Кийча ву кортали тилда,
Нагахь кху дарно куй баклаяхь.
Да велла дисийла илли,
Да велча кьийссал и дацахь.

* * *

Латта діатийна Іа,
Хіорд бага мина.
Хьо а ву ІаддаІийр,
Хьайх хилча латта.

Ткъа тахна дош ала
Деза ахь хецна —
Цкъа мукъне эцахъа
дезар кху маттах.

Схъахъажа, массо а пис.
Соьгахъа, х'оккхе схъадерза —
Тоъарг цкъа г'ехъаькхна сиз,
MogIape дерза...

Х'ара илал, соьга терра декъаза
Мера к'еллахъ цхъанхъа г'ийлла дека сан.

Со воцуш меттиг буй-техъа —
Питанца нехан.
Со волуш меттиг буй-техъа —
Дегнашца нехан.

Доттаг'ий, генахъ ду шу.
Сан дог чу хъийзачун тешаш.
Моттарг'лаш, уллохъ ю шу.
Дог «шелдинарш» сан иллеша.

ДАЙМОХК, АС ХІУН
ГІО ДЕ ХЬУНА?

Даймохк, ас хіун гіо де хьуна,
Лечкъачохъ мостагі хьан кийрахъ?
Сох хуьлда тіаьххьара мунда,
Къехкахъ хьан са муьйлу кийгаш

Даймохк, ас хіун гіо де хьуна,
Хелхачохъ къоланийн тіаззаш?
Хьан кінт пу баьхначу суна
Ла ца ло хьан гінйла аьзнаш.

Даймохк, ас хіун гіо де хьуна,
Стогалла юхкучохъ шайнах?
Ахъ суна ницкъ-гіора гулдарх,
Хиллий-те сох хьуна хайра

★ ★ ★

Хьскъал соьга ма далийта.
Делахъ, эца соьгара.
Ах могіа а ма кхоллнйта,
Йоцуш сан син йоькхана.

Хьскъалш дала-м шортта бара
Аьрта йовдалш йозанан.
Царна юкъз, амал делахъ,
Накъост, со ма озахъа

ЗАЛА ЧУ

Гиллакхна мукъне а, ладогла,
 Блаьрга ян стихаш ца езарх.
 Иттех минотехь сатоха,
 Валарх со шайна бен дацарх.
 Ца язйо хlorш, тайна дерриге.
 Ца язйо я воккхавеш а.
 Хилац хlorш цкъа а шух терра бен,
 Юьсуш а, йогуш а, леш а.
 Шун волла, аш дехна сардамаш,
 Я аьлларг аш аладашна,
 Ца дэшаш лаьтта тlсехь аддамах.
 Аш динарг аьшнаш
 Юьхьдуьхьал кхоьссинарг,
 Iаьржачу дегнашка доьссинарг,
 Дерриге шун аьзнаш
 Тхан стихийн бурконах хьаьрча

Ладогла
 Яьллий и итт минот?
 ...Кхин ий?
 Ткъа хlorнда дуьйлу шу ара?
 Со м хlorмма ала ца кхиний.
 Сан хьомсарш хlorй, шуьгахьара.
 Ша реза воцучо, ала
 Хир бу-кха дезарш а стихийн цкъа «ла-ла».
 Iуьйренаш. Баьхна-кха уьш яцахьара.
 Суьйренца лелла-кха ваь харцахьара.
 Уьш дита. Ладогла.
 Шуна хlorн мовтту.

Шу санна, сарахь-суьйренна
Дегнаша тхо а ма тоьтту
Ховхачохь тхешан бол эца.
Тхуна а ма лаьа наггахь дов даккха,
Лам боькьу, аь тачохь — тхешан ка даккха.
Дуьненахь, и дегнаш
Лелхачохь «даббехь»,
Исбаьхьа дахараш
Деттачохь каш чу.
ВорхI валарх бен доцу.
Эхь доцу наб а
Оха а йийр яра тIехдика ашчул.
Вайх цхьаммо язъян ма еза ткъа хIорш а.
Ладогла. Кхузахь ю ерриг шуи гIовгла;
Орианахь, сардамаш, тIаьххьара хьоршам.
Ала кечдинарг а — кхидерг-м хьовха.

Ахь боху:
Экханал
Дера ву со —
ГIалатийн
Хьуьнчахь со
Гина-те хьуна?

Аль боху:
Мотт боцу
ЧIара бу со.
Ойланна
КIаргвелча
Гина-те хьуна?

КЕХАТ

Маршалла ду хьоьга
 Ломара ара,
 Сан кхоларера дла
 Хьан йоькхане...
 Вицвеллий хьуна со —
 Цхьа юхахяхьара.
 Иицвеллий цкъа дласа
 Ийзийна неI.
 Дагахь юй практика?
 Ткъа — Ассиновка?
 Хиъна Iар тийналлехь,
 Эхь юкьдалуьйш.
 Дерриге хазаниш
 Дисина новкъахь.
 Дийца йиш йолу а.
 Йоцу а — уьш.
 Билггала, гIалатех
 Вай гIаьхьа кхета.
 Кхета вай чевнаша
 Хьовзийча муо.
 Дерриг а чекхдолу.
 Дерриг а лиеда.
 Адамаш хIаллакдо
 Бси дацаро.
 Моттара, данма
 Хир ю хьо ништта
 БIаьрхьалха, со серла —
 ваьккхина йоI.
 Хьох хьакхалой-теша

Сан холчухиттар,
Генарчу ойлано
Иой-теша йох?
Дерриг а хаза ду.
Дерриг ду сийна.
Хьох серладийлина
Хилла сан де.
Эрна сатийсаро
Сан дог лазийна,
Меллаша воттуш
Синхьийзаман кхехь...
Ма тлалам ца бин ас
Я хьан, я сайн а.
Ма тлаьхьатитти ас
Аладерг сайн.
Хьаьрса йол, гац хьуна
Сан коьртан клайлла.
Хьаьрса йол, вай-м хиния
Цхьабосса дай.

**РАЙСОМ
Я САЙНА
МОСТАГИЯ ДЕБОР**

Райсом,
Аьлча а,
Райком
Яра тхан
Застойс а
Тур хьокхуш

Жимма
Шен гуллакх
Мел доцчу
Куьг кховдадой кхо,
ХIетахь а
Легийра н-м ас

Нахала
Яьлла н
Гхайниг,
Шуьниг а,
Кхиниг а
Санна.
Хиллаза
Янсиз-кха
Тайниг,
Цаиъяла
Гюьртина
Цандарх

Ханбиев Iумарна

Ярташ т-е-к-х-а...
ХIара кьена ярташ.
Орца ала
Маьждиг дону ярташ.

Адамаш кхелха,
Жерга-лам дIатесна,

Лилха¹ дуьтуш
Тіалам хилла кешнаш.

Нохчийн амалх
Довла дуьтуш лаьмнаш,
Аренашца
Яйъа иза шаьш а.

КЪОНАХИЯ

Бевза суна
Къонахий —
Нохчийн кура
Кіентий.
Хіокху лаьттахь
Цкъа а сий
Ма дайла шуи,
Кіентий!

Шу ца хилча
Хіоккхузахь,
Хіокху халчу
Новкъахь,
И пайн къоман
Локкхаргаш
Хала дара
Яовза...

¹ Лилха (дилла).

ХІОКХУ БАЯТЕХ ШАЯХ ЛАБЦНА

Ахматов Тарзанна

Ясса ойла — байташ ю ткъа хІорш!
ХІара хедда,
ХІара тедда
Ойла.
Вайга терра,
Кхоьлина вайн дош,
Ца лууш ша кху дуьненах дола
Дош на хета
Хьуьнар дошу и.
Дуьхьал тоьнна, и даш чІапдан доцу...
Серладаьлла,
Дакъа эцна сих,
Лечу кийра серло тоха доцу!

* * *

Тахана а мостарІа воцурІ
Ас сайна мостарІа лоцу-кх.

* * *

Скотник-бежнашделорхо чувовьллина боху,
аьттан цІога хадийна, аьлла. Хьалхара
секретарь човхийна боху, ах район талийна, аьлла

Ах боърша божарий,
Зударий —
Ах стен...
(Ишттачех хьо велахь,
Дешархо, хьо а)
Чехош бу
Кху махко
Сатесна блясте.
Негалт — шун даиаре!
Схьаэца довхха...

Дахарах хир ира гайгга,
Даймакках эр дара: лэйн мохк,
Доттагга воьхкинари шайнах,
Тахна а ца хилча вайн хьо!

Кху хаза кхоьллинчу домахь,
Чарташа талабеш болчу,
Хлар дахар дер дара чомах,
Ца даьлলেখь нийсонан орна.

Цхьанна латта —
Шийла гювла.
Цхьанна латта —
Гюрза-хьовла.

Гювгга ярх,
 Къонах ву, алац —
 Шок ю н
 Кхоъручо буъйсанехъ локху.

Дов дижон
 Стаг волчохъ ден дов —
 Стелла ю,
 Стелла шен нокху!

Мел ду уьш — суна мел лиънарш,
 Дисна дерш байташка дийша?
 Шийн лазам шекъанна битна.
 Аггачу баьлла сан кийра.

Элиев Хизрина

Іаткъаде дигна
 Гена
 Дадахнарг,
 Іаткъаде хъайна
 Вайнаха лайнарг.

Ахъ дагалаца
 Сибрех иа кхаьчнарш.

Лайн гурт
Тісхъаькхнарш,
Экхано баьхьнарш.

Іаткъаде
Хьаина
Вайнахэ лайнарш.
Февралан кІайлла —
Марчонан кІайлла...

Ахь дагалаца
Гатъелла
Ази,
Маьлхан Кавказан
Каш хилла
Ази...

Іаткъаде и а!
Іаткъаде кхин а!

• • •

Яккха лиьча, тапча карор ю.
И кІиллоша йохьур ю ядийна.
Хазаллица ойла яхор ю.
Бертаза а — цхьанхьа цхьаь ядийна.

ДовгІна мел дерг лаьттахь лелор ду.
ДовгІна доцург дан а доцуш санна!
Ткъа дахаро-м вай цкъа Іехор ду.
Мапах цовшийн вай ма Іехадарра.

Ка кхочехь волучу цхьаьнга
Яздо вай кехат.
Дуьненан йисттерчу цхьанна
Тіекхача гертә.

Сан кьоман мостагI,
Эхь-бехк дIакхосса...
МоттаргIа яйа,
Іаьржа юьхь гайта.

Йийцахьа ахь схьа
Хьайн йолу хьунаш —
Хьан дисна ах са
Ас дуьтур хьуна.

Ког тоьхча лавттах,
Йови йолу кIилло,
Деган Іаьржалла
Батта чу йилла.

ЧУЛАЦАМ БЕЗАМАН ЮБКХАНА

«Хьо яра хавлани эла»	4
«Лай тле йижна буйса»	5
«Хюкху лавтта»	6
«Длаойлаярх»	7
«Некха тлехь хьан»	7
«Дуьтур ду ас хлара эрна дов»	8
«Хьо ю толлах тевжина»	9
Хьомсар	9
«Эзар нуьйда йовллина»	10
Кхяхьпане	11
Нохчийн йолгуш	12
Ас дагаловцу хьо	13
Галаме	14
«Чешалгаш глогийн»	14
Дахаре	15
«Эдхьамцах хьаьрчина тавлланг»	15
Хлора	16
«Члабанах куз хир бу»	16

«Хьовжу»	17
«Дахарехь хлун дуьсур ду?»	17
«Ловху ас хьан кьона куц»	18
Буййсанна корехь	18
Къанвелла теша	18
Члаба	20
Кагдина га	20
«Дуьненах цле»	22
«Хазьелла йоглу»	23
Хьо уллохь хилча	24
«Къайллаха хьовжу»	24
Цуьнна со витийша	25
Кьона куц	25
«Мпйла ял-кха»	28
«Суна букъ ма беттахьа»	29
Кханепе	29
Доглане	30
Хьалхара хебар	32
«Кху дуьснахь мерза даха вайша»	32
Хила тарлора»	33
«Вайшиь ду беттасин гленахь»	34
«Иллина оьшу цьа латкъам»	35
«Ахь серляьхна хан ййна»	35
Со карлавелира	36
Аьуна-и хьа шера	37
Аламан бат	38
«Хлора а села шен»	39
«Дика нах бу дуьне дуьзна»	39
«Замано со йуьйшу, йуьйшу»	40
«Декъала хуьлда хьо, зуда»	40
«Гойла йовхна, йолахь вайна хийро»	40

«Хьо эрна муьйлучу буьйсана»
 «Венера — са доцу дегI.»
 Акrostих
 «Хьо ю сан гIаддаи кхоьллина...»
 Дагца хьега магийна, хьо ю кх иза...
 «Кхийдачу
 ЮьхькIам

МА-ДАРРА АЬЛЧА

«Баьргаш чу хьожур ву кьоман...»
 «МоттаргIа, моттаргIанаш...»
 Вайн дашах
 Моллин баьрзнашкарчу чурте
 Ломан трибуна
 Бюрократаш
 Директриса
 Тешамах
 Писаш
 Меттигерачу кIиллошка
 Бюрократийн гимн
 «Дерринг ца девзара вайна...»
 «Ас пусар ца до шун...»
 «Даг чохь ю еккьа цхьа цIун...»
 «Сан мехкан кийрахь ду даI...»
 «Дуй ткьа сирла дегнаш...»
 ЙогIучу хене
 Марош ирх тоьхна
 5 март, 1953 шо
 «Волга» кIайниг, Iаьржаниг.»
 Кьийгаш
 Булан хитIа

40	«Болуш бу зуд динарш зудчух!»	72
41	«Хинца а бакъ тоьлла дац»	73
41	«Байракхийн алу»	73
41	«Сан кийра кхерташ ю»	73
42	«КIал-кIал, кIал-кIал» — пекъаре...»	74
43	«ЦIахь — пеша юххехь...»	74
43	«ДоттагIа аьлча а — «доттахьа»»	74
	«Буьйса ма тийна дIаьлбду»	75
	«Ахь ам со кура ву боху.»	75
	«Сох цкьа а...»	75
46	«Хьо, лам, цкьа тIехьокхур бу...»	76
47	«ТIурнене дIалалла...»	76
47	«Со хьаьким гIур ву...»	78
49	Кьонахий — лаьмнаш	78
53	«Дезара герзаш дIадаха.»	79
53	«Пайдenna ца хууш ваха...»	80
56	«Мацах вай тийсина пхьарцсег»	80
58	Дегнаш-локкхаргаш	80
59	Баккъаш	82
62	«Morga а яз ца ло ондла...»	84
62	«Суна ца моттара буьйснехь...»	84
63	«Экха дIакъахкаден мунда...»	85
64	«Вер ву ирсен цIерга...»	85
65	«МаьI-маьIлехь, гIуллакхехь ду шашь бохуш»	85
65	«Суд йинехь Тухачевскийна...»	86
66	«Наха сом доккху»	86
67	ЦIхьана хабарчина	86
70	Даймехкан тIерах дIахадаршI	87
70	«Тахна...»	88
71	«Вай кхоьру алл...»	89
71	Собранеш	90

Хила бакъо еллачу хенахъ хиллачу «къонахчуьнг»	93
«Цъаммо етта тапча...»	93
«Ас ца аларх, ала хир ду цъаьнинан	94
«Спартак ву къонаха...»	94
«Цъаммо боху, декъал хуьлда партн...»	95
«Баьккхича дахаран кхаъ...»	95
«Діалолу стаг...»	95
«Тіегоха...»	96
СагІа доьху	96
Райгазетан редацера школе балха всача	97
«Хьовца берта всъча...»	97
«Охъатіьса къоламаш...»	97
«Девза вайна діо цъа нехан эхъ...»	98
Сайна а, кхечарна а лерина 1983-чу шеран 7-мь	98
ноябрехъ язйина байташ	102
Къонахех цъаъ	103
«Хаьккй?»	103
Партель вуй и?	107
«Ойла яьхьна эшаро...»	108
«Мундано — мунда...»	108
«Кийча ву кортали тилла...»	108
«Латта діатийна Іа...»	109
«Схъахъажа, массо а пис...»	109
«ХІара илли, соьга терра декъаза...»	109
«Со воцуш меттиг буй-техъа...»	109
«ДоттагІий, генахъ ду шу.»	110
Даймохк, ас хІун гІо де хьуна?	110
«Хьекъал соьга ма далийта...»	111
Зала чу	112
«Ахъ боху...»	113
Кехат	

Райсоч я сайна мостагій цебор	114
·Ярташ т-е-к-х-а ·	115
Къонахпй	116
Хюкху байтех шайх лавцна	117
«Тахана а мостагІ воцург...»	117
«Скотник бежнашлелорхо чувовллина боху.»	117
«Ах боърша божарий.»	118
«Дахарах хир яра гІайгІа »	118
«Цхьанна латта...»	118
««ГІовгІа ярх...»	119
«Мел ду уьш — суна мел лиънарш...»	119
«Іаткъаде дагна...»	119
«Яккха лиъча тапча карор ю...»	120
«Ка кхочехь волучу цхьаьнга »	121
«Сан къоьан мостагІ.»	121

40 к.

ДОСТОИНСТВО
СТИХИ
(на чеченском языке)